

XLVII. LETNIK

1927

IV. ŠTEVILKA

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

Jos. Wester:

Iz Aškerčeve literarne ostaline

Ze leta 1912. sem bil v «Ljubljanskem Zvonu», ki je prinesel iz Aškerčeve literarne zapuščine zadnje večje epsko delo, «Atila v Emoni», v Slovstvenih zapiskih (str. 455) omenil, da se nahaja v tej ostalini tudi še več rokopisov, obsegajočih manjše epske pesnitve, dotlej neobjavljene.

Sedaj, ko kmalu preteče petnajst let po Aškerčevi smrti (dne 10. junija 1912), sem iznova vzel v roke tiste rokopise z namenom, da jih pregledam in priredim za objavo.

Vseh rokopisov v vezani besedi je 20; razen teh pa v prozi: dnevnik, pisan na krovu ladje Semiramis, iz l. 1906., in dva prozaična osnutka: za epsko pesnitev «Poslednji Celjan» iz l. 1910., in za legendo «Ahasver» iz l. 1912.

Aškerc je pisal svoje pesmi na gladek konceptni papir v formatu pol pole. Iz rokopisov se dá presoditi, da je v večini primerov obveljal takoj prvotni zapisek; popravki in vrinki, ki jih je pesnik kar sproti dostavljal, so kaj redki. Le štirje rokopisi so ohranjeni v dveh konceptih, ki pa se glede besedila ne razlikujejo bistveno drug od drugega. Aškerc je svoje verze pisal, rekel bi, v eni potezi, kakor mu jih je narekovala trenutna pesniška inspiracija ter jih ni ponovno pilil in čelil. Impulzivna njegova osebnost se kaj nazorno odraža v energičnih potezah njegove pisave. (Prim. faksimile rokopisa str. 194; poslednji Aškerčev rokopis!)

Aškerc je običajno na koncu vsakega rokopisa pristavil datum dneva, ko je pesem napisal, pri daljših pesmih pa dva datuma za ves čas, ko je pesem nastajala. Takih datiranih rokopisov je 18, pričenši z «Dnevnikom» iz marca 1906., odnosno s pesmijo «Kritik Pikoslav Puhloglavec» z dne 19. februarja 1909.; zadnji datirani rokopis je «Jehova in satan», označen z datumom 11. 3.—28. 4. 1912., t. j. poldrugi mesec pred Aškerčevo smrtjo.

Velika večina datiranih pesmi izhaja iz dobe, ko so bile že izšle Pesnitve. Peti zbornik, t. j. o veliki noči 1910. Razen «na-

Jehova in satan.

Jaz Jehova svet utvarjam travni.
 Ja utvarjam ga iz valje svoje,
 iz moči ga perem svoje božje.
 Kadar pa se izpočé se javen
 človek me plodovito,
 pravi tako se izpočé Jehova
 Pravi za Praviho klič togo satana.
 Sed za satanom kličje, se pravi
 vati trementer — ali jih ne prestopi?
 Kakšna buja trag-istrag žaljenje!

grobnege napisa» (iz l. 1908.) nosijo le trije rokopisi letnico 1909., dočim so vsi ostali napisani v letih 1910—1912. Aškerc je bržčas običaval rokopise svojih pesmi zbirati, dokler se jih ni nabralo toliko, da so izpolnili nov zbornik. Ta domneva velja vsaj za tisto zadnjo dobo, ko se ni več oglašal ne v «Ljubljanskem Zvonu» in tudi ne v «Slovanu», kjer je v letniku 1909. objavil še večino svojih pesmi, ki jih je nato zbral v petem zborniku Pesnitev (1910), dočim se v «Slovanu» leta 1910., 1911. in 1912. ni več oglasil. Zato upravičeno domnevam, da je Aškerc svoje rokopise, nastale po l. 1910., hranil za izdajo kakega novega zbornika svojih poezij, ki ga pa ni več dočakal. Zadnja knjiga, ki jo je pesnik še sam uredil, je «Poslednji Celjan», epska pesnitev, ki je izšla v pričetku l. 1912. Kot postumno delo Aškerčevo je «Ljubljanski Zvon» v zadnjih petih številkah l. 1912. prinesel njegovo romanco «Atila v Emoni», ki je nato izšla v ponatisku kot posebna knjiga, kot zadnji zvezek izmed 15 Aškerčevih knjig.

V naslednjem hočemo objaviti še preostale Aškerčeve pesmi točno po ohranjenih rokopisih. Brezdvomno bi bil pesnik pred končno redakcijo še kaj premenil, popravil, dostavil ali izpustil.

Od objave izvzamemo le tri pesmi: «Čenstohov» (dat. 18. oktobra 1910.), «Studeniške nune» (dat. 28. septembra 1911.) in «Zrakoplov pa rožni venec» (brez datuma), ki bi spričo svoje blasfemične vsebine Aškercu ne delale posebne časti in bi jih bil pesnik pri končni reviziji morda tudi sam izločil od objave.

V prvem oddelku se objavijo datirane pesmi v kronološkem redu; v drugem ostale pesmi (brez datuma), v tretjem pa prozaični zapiski. Tiskano besedilo se ujema docela z rokopisnim tekstom; besede ali zveze, ki jih je pesnik v rokopisu sam prečrtal, so v tisku stavljene med oglate oklepaje. Potrebne pripombe, nanašajoče se na različno redakcijo, so postavljene pod črto. Tudi ločila so stavljena točno, kakor jih je Aškerc sam postavil; le na par mestih sem vstavil v rokopisu izpuščena ločila.

I. P e s m i — d a t i r a n e.

1.*

Tukaj pokriva te hladna gomila?
Tukaj, predragi, nam spavaš sedaj?
Smrt neusmiljena res je ločila
s koso nas ostro na vekomaj?
Ne! Ti živiš! V naših srcih živiš!
Priča globoke ti naše si boli.
Kakor luč večna med nami goriš...
Prava ljubezen ne mine nikoli.

4. XI. 08.

2.

Kritik Pikoslav Puhloglavac.¹

Kaj je pisal pesnik Branko,
kaj je rekel mi v obraz,
da jaz nisem pravi kritik,
literaren kritik jaz?!

Ta predrznost, ta nesramnost!
Ali nisem literat,

* Nagrobni napis — brez naslova.

¹ Ohranjena sta dva koncepta; pesem je objavljena po drugem, na čisto spisanem. V prvotnem konceptu, ki se v glavnem strinja z drugim, so izčrtani in premenjeni ti-le verzi:

Kitica 2., verz 2.: Saj sem vendar literat,
„ 3., „ 1.: Saj imam vse, kar je treba.
„ 4., „ 1.: Saj imam papir in tinto,
„ 5., „ 4.: «Fantazije in duhát»

Prvotni koncept ima spodaj datum: 19. 2. 09.

plodovit, vsestranski pisec?
In imam še doktorat!

Mari nimam, česar treba?
Vse na mizi mi leži,
da lahkó ocenim zopet
novo knjigo poezij!

Pred menoj papir in tinta ...
Novo kupil sem pero,
tudi pivnik in radirko
in ravnilo ... No, vse to!

Kaj mi torej nedostaje?
Rad bi vedel, hahaha! ...
Jek se oglasi od nekod:
«Le duhá, duhá, duhá!»

3.

Trde se vam zdijo moje pesmi?²

«Trde» zdijo se vam moje pesmi?
Da, da, imajo kostí!
Niso mehke kakor polži, tudi
nimajo polžje krvi!

Misli té kostí so v verzih mojih!
Kakor vojaki gredó
vam po cesti s krepkimi koraki
in pa s ponosno glavó!

Pa marširajo koščeni verzi
preko ovir in zaprek
z mislimi pogumnimi v možganih
v boj črez ravnino in breg.

In če kdo napade jih na poti,
temu slabó se godí!
Brž občuti sam na svojem hrbtu,
kakšne imajo kostí.

² Pesem je ohranjena v dveh konceptih; prvotni je datiran: 5. 3. 09; drugi, očitvidno le prepis prvega, je brez datuma. V prvem zapisku se glasita naslov in 1. verz: Trde se vam zdijo moje pesmi? Pesnik je pri obeh s svinčnikom označil novo besedosledje: Trde zdijo se vam moje pesmi? V drugem zapisku se le 1. verz takó glasi, dočim je obdržal naslov prvotno obliko; pač pa je «trde» v 1. verzu postavil med ušesca (« »).

Kitica 2., verz 3. se glasi prvotno: vam po cesti s trdimi koraki;

„ 3., „ 3.: z mislimi pogumnimi v telesih.

«Potem bi jim še presekala pot, ali jih vsaj dotekla, da bi videla in spoznala Sempronijeva pomagača?» je vprašala Hispala.

«Bi,» je pritrdil Ktesifon, «samo hitro moraš od doma!»

Hispala ni delj pomišljala. Kot je napravljena čakala na Publija, je šla na cesto. Vipseja in Ktesifon sta gledala za njo in preden se je odpravil vratar proti domu, je še zaklical: «Bogovi naj ti pomagajo, Hispala! ...»

(Dalje prih.)

Jos. Wester: Iz Aškerčeve literarne ostaline

(Nadaljevanje.)

5.

Pesem slov. delavcev v Ameriki.¹

Črez morje sinje in široko,
črez morje burno in globoko
prinesel brod nas nekega je dne,
na breg nas vrgel v svet je novi,
kjer tuji sučejo rodovi
pri delu težkem žuljave roké.

Za nami stara domovina,
pred nami čudesna tujina,
Amerika ležiš proslavljena ...
Poslej ti bodi nam očina,
in mati nova domovina,
Amerika, stokrat pozdravljena!

¹ Rokopis obsega dva koncepta. Prvi vsebuje devet kitic in je datiran: 26. 7. — 2. 8. 11. Drugi (brez naslova) je očitno čistopis prvega; obsega sedem kitic brez prvih treh iz prvotnega rokopisa. Drugi rokopis nosi podpis: A. Aškerc. Za podpisom je napisana zadnja, t. j. deseta kitica.

V prvotnem rokopisu se glasé nekateri stihi drugače. Takó:

Kit. 4., verz 3.: za bratom šel je po deželi brat;

„ 4., „ 6.: poln nadej vsak jo bil je šel iskat.

„ 5., „ 1.: Hej, tam, kjer se ... *

„ 5., „ 4.: prek gor in rek amerikanskih

„ 5., „ 5.: tja dol do meje mehikanske,

odn.: do vroče zemlje mehikanske

„ 6., „ 4.: in stroji ko pošasti se vrtijo,

„ 6., „ 5.: ropočejo ko v peklu in hrumijo,

„ 7., „ 3.: in da rodbino preživi domá;

„ 7., „ 4.: saj ljubi delavec rodbino,

„ 8., „ 3.: naporna, divja tekma za dolar.

Imamo mlade bistre glave,
roké imamo močne, zdrave,
železno voljo nosi vsak s seboj;
srcé pošteno v prsih bije
nam in pogum v očeh nam sije,
vsak izmed nas bo nov soborec tvoj! ...

Pa nas usoda je nemila
na vse vetrove razpršila,
za bratom šel čez hrib in plan je brat;
na lov za svojo šel je srečo,
mamečo nas in nas vabečo,
poln nadej vsak jo hitel je iskat.

Onod, kjer se Atlantik péni,
ob breg zaganja se peščeni,
do oceana Tihega valóv,
po vseh stranéh ameriškanskih
do vročih krajev mehikanskih
za srečo hodi naš rojak na lov.

Kjer pod zemljó globoko skriti
zakladi spijo čudoviti,
kjer dimniki kadijo se v nebó;
kjer stroji plešejo, hrumijo,
ko v peklu črnem se vrtijo,
ustvarjajoč tovarnarjem blagó:

Slovenec trudi in potí se,
da sam pošteno preživi se,
prehrani ženo, deco si doma;
rad delavec ima rodbino,
ki ž njim prišla je v tujino
iz starega ubogega svetá ...

Ves teden dela in se péha,
pa ob nedeljah trud prenéha,
prestane divja tekma za dolar.
Slovenski delavec počiva,
med svojci praznike uživa,
prost je, sam svoj je danes gospodar!

Sam državlján med državljani!
Hej, prapor zvezdnati vse brani,
svobode zlate prapor, naš ponos!
Slovenec vsak vesel nanj gleda,

Amerikanca se zaveda
pa poje z yankeeji: «Kdo nam je kos?»

Ameriko imamo v čisli
pa naskrivaj nam [tihe] srčne misli
uhajajo črez morje v stari svet ...
črez morje sinje in široko,
črez morje burno in globoko
uhaja često rosen naš pogled ...

6.

Natalija.²

Natalija koplje se v hladni Vipavi,
tekoči zaspano po kraški planjavi.

Po produ ji stopajo bose nogé.
Podobna povodni je vili deklè,

oblečena v srajco dopetno in belo.
Valovje kolena je njena objelo.

Čim globlje pogreza se v temno vodó,
tem slajše ji boža Vipava telo ...

Nad reko grmovje se senčno nagiblje
in kačji pastir zlatozelen se ziblje.

² Prvotni osnutek, datiran 10. 9. 11., je napisan na dveh vzporednih straneh cele pole, ima 17 dvovrstičnih kitic in še dve kitici naknadno pripisani ob robu, po znaku X, odnosno X, spadajoči za 5. kitico. Ta prvotni zapisek se glasi tako-le:

V i p a v s k a b a l a d a.

Ko lena se kača pomiče Vipava,
med vrbjem in jelšjem, se zdi ti, da spava.

Utrudil jo solnca pekoči je žar.
Kaj Soča zelena tam danes ji mar! ...

Natalija stopa v Vipavo blodečo
med [tihim] senčnim grmovjem skrivnostno stoječo.

Po produ ji stopajo bôse nogé ...
že pljuskajo [vanjo vipavske] okrog nje mehke vodé.

Oh, kopel nebeška! Oh, kakšna milina,
ko zunaj mori nas in muči vročina!

Čim globlje, tem ljubše dekletu se zdi ...
Kak voda jo boža, kako jo hladi!

V tomunu globokem stoji do vratú ...
Kaj dvignilo zdaj se pred njo je iz dnu?

Natalija v vodi stoji do vratu ...
Kaj dvignilo zdaj se pred njo je iz dnu?
Hoj, moška kosmata, bradata je glava!
Z očmi jo motri in ji pomežikava ...
Zelena je brada, zeleni lasjé,
plavutam podobne njegove roké ...
«Hohoho!» — pošast se zasmije dekletu —
«Najsrečnejši dan moj, odkar sem na svetu!
«Glej, pa si le prišla, mladenka, mi v past!
Dobil sem naposled te v svojo oblast!
«Že večkrat sem videl, kako si mi todi
sprehajala z mladim se fantom po prodi.
«On naj ima bujni in vitki tvoj stas!?
On gleda naj lepi tvoj, beli obraz?
«On gleda v očeh ti naj svoja nebesa?
On naj te uživa?! ... Zavist me kar stresa!
«On srka naj z usten rudečih ti med?
Nikoli, nikoli! Ne, ne za ves svet!
«Jaz sam bom tvoj mož in ti moja boš žena!
Tako mi res bila ni vseč še nobena! ...»
Natalija krikne ... Zaman je ... Ta čas
zagrabil povodni jo mož je črez pas,

9. in 10. kitica prvopisa se ujemata s 7. in 8. v končni redakciji.

Natalija sliši ... Široka že usta
odpirajo [strašni] vodni pošasti se pusta.

«Hoho! Glej, mladenka, si prišla mi v past!
Glej, [glej], danes dobil sem te v svojo oblast!

«Že večkrat sem videl, kako si po prodi
sprehajala s fantom se mladim mi todi.

Ostale kitice se strinjajo med seboj; le v 15. kitici prvopisa se glasi 2. verz:
On naj bo tvoj mož? ... Kakšna jeza me stresa!

Ves ta prvotni zapisek je prečrtan s petimi, krepko potegnjenimi črtami z modrim svinčnikom. Edini primer v vsej rokopisni ostalini, da je pesnik ves svoj osnutek odločno prečrtal.

Drugi, že revidirani zapis balade se nahaja na drugih dveh straneh iste pole. Besedilo, kakor je tu zapisano, je pesnik še enkrat revidiral in te popravke pripisal s svinčnikom. Zato je pod tem zapisom pristavljen dvojen

potegnil s seboj je v vrtinec globoki.
Natalija morala ž njim je k poroki...

A. Aškerc.

7.

Mehmeda Saida red.³

V kavarni slavni pri «zeleni palmi»
sestaja ves Damask se dan na dan.
Pri črni mokki in pri naržileju,
pri šahu rad poseda Damaščan.

Trgovci, šejki, softe, mujezini
se shajajo pri «palmi» tam gredoč;
prerešeta vajo novice dnevne,
razhajajo se šele pozno v noč...

V kavarno slavno pri «zeleni palmi»
je stopil Mehmed Said tisti dan.
Vsem gostom je šaljivi Mehmed Said
v kavarni pri «zeleni palmi» znan.

In sto očíj ozira že se k mizi,
kjer Mehmed pije kavo in kadí
dišečo cigareto... «Glejte starca!
Na prsih krasen red se mu bleščí!

«Svetinjo je prinesel iz Stambula!
Zato tak dolgo k nam ga ni biló!...»

datum: 11. 9. 11. (s črnilom) in 17. 9. 11. (s svinčnikom). To besedilo se skoraj
točno ujema s končnim čistopisom, ki nosi podpis A. Aškerc.

Različki te druge redakcije se kažejo v naslednjem: Naslov se glasi:
Balada o Nataliji; to je Aškerc prečrtal in pripisal: Natalija.

Kit. 5., verz 2.: Valovje [telo] kolena [že] je njen[o]a objelo...

„ 4., „ 1.: Čim globlje pogreza [deklè] se v temno vodó,
tem slajše ji boža [poljublja] Vipava teló...

„ 5., „ 2.: [Med jelšjem pa] in kačji pastir [se zlat] zlatozelen se ziblje.

V 9. kit. za 1. vrsto sta vrinjena in izčrtana verza:

[Natalija sliši... Široka se usta
odprla pošasti povodni se pusta:]

Kit. 10., verz 2.: [Pa sem le dobil te zdaj v svojo oblast!]

„ 13., „ 2.: On vživa te naj? [Oh, oh, jeza] Ljubosumnost me stresa!

Nato je s svinčnikom pripisano:

On naj te uživa!? Zavist me kar stresa.

Kit. 14., verz 1.: ...z ustnic rudečih...

„ 15., „ 2.: Tako [ko ti] mi res bila ni všeč še nobena!

³ Prvotno samo: Red.

Pa nagne k Mehmedu se sosed Hasan
pa zašepeče: «Kje dobil si to?»

«Če sučeš se med osli in velblodi
na sejmu, veš, kaj lahko se zgodi?
No, na kaftanu tvojem vselej, vselej
pa kaka dlaka rada obvisi!

«Če obiskuješ paše in vezirje,⁴
pa prime se te takšna svetla reč,
da sam ne veš, kako in kdaj ... Imaš jo!
Pa naj ti vseč je ali ti ni vseč!»

10. 10. 11.

8.

Kazak in sv. Nikolaj.⁵

(Ruska narodna legenda.)

Sneg pleše z viharjem, da dela se mrak.
In črez step podi konja pod sabo kazak.

Pa podi ga in jaha Igor črez ravan.
In vse huje in huje divja uragan.

Oh, kje je še tabor kazaški tam, kje!
Onemorejo preje konjiču nogé.

Pa se sili in vije se dalje Igor
skozi metež s konjičem. Peklenski napór!

Pa vihar le besní ... Kroginkrog sam črn mrak ...
Sredi stepi pogine mar danes kazak?

⁴ V oklepaju pod tem: sučeš se med pašami, vezirji,

⁵ Ohranjena sta dva rokopisa; prvi, datiran (11. 10. 11), je očitno prvotni osnutek ter ima več popravkov; drugi, datiran: 11. X. 11, je čistopis.

Prvotni rokopis ima naslednje inačice:

Kit. 1., verz 1.: Sneg vrti se z viharjem,

„ 11., „ 2.: vse dam ti za sveče, pa jih sam podarim!

„ 14., „ 1.: če me rešiš, prelubi mi Kolja, nocoj!

„ 15., „ 1.: Noč in dan bo gorelo na čast ti več sveč

„ 15., „ 2.: pred tvojo podobo

„ 22., „ 1.: petelina [prekrasnega] ponosnega, krasno žival!

„ 23., „ 2.: in presvétlo to perje.

„ 25., „ 2.: Če zapoje, se sliši v deveto ti vas!

„ 26., „ 2.: «Petelina prodam vam za rubljev tristo,

„ 27., „ 1.: «Konjiča prodam za pol rub- [prečrtano]

„ 31., „ 1.: — vse svetniku je dal.

„ 31., „ 2.: Nikolaju rešniku je vse žrtvoval.

Obupava Igor že ... Že bliža se noč ...
Vse svetnike že prosi za nujno pomoč ...
«Nikolaj moj, pomagaj, pomagaj! Poglej,
več nikamor ne morem s konjičem naprej!
«Nikolaj ti moj sveti, moj Kolja! Nocoj
mi pokaži, da pravi prijatelj si moj!
«Če me rešiš, saj to ti ne bode zastonj!
Ljub mi tale kazaški je iskri moj konj,
«toda, če mi pomagaš, konjiča prodam
pa nakupim ti sveč, na oltar ti jih dam!
«In prisegam, da vse, kar za konja dobim,
pa za sveče vse dam, tebi jih podarim!
«In na tvojem oltarju bo gôrel moj dar!
Oh, oh, reši me, Kolja! Glej, kakšen vihar!
«Le pomisli, da konj mi najdražja je last —
in konjiča žrtvujem rad tebi na čast,
«če le rešiš, preljubi svetnik, me nocoj!
Le pomisli, Nikolja, da lep je konj moj!
«Noč in dan plamenelo na čast bo več sveč
pred ikono ti zlato! Ni majhna to reč!»
In svetnik je pomagal ... Se smilil je mar
res kazak mu nesrečni al dišal mu dar
sveč gorečih je — kdo pač uganil bi to?
In utihne vihar, izjasni se nebo ...
In pomiri se step, razvedri se obzor.
In prijahal v svoj tabor še živ je Igor ...
Drugi dan pa že jahal je konja kazak
navsezgodaj na sejm, ves potrť siromak.
Kaj se hoče! Obljubil je včeraj tako!
In prisego njegovo je čulo nebo!
Jaha konja na sejm kakor gnal bi ga v boj ...
Petelina Igor tudi vzel je s seboj,
petelina Kalifa, prekrasno žival!
Kalifa Igorju takisto je žal.

Kak škrlatast greben mu na glavi čepí!
Pa rudeče to perje, te žive oči!
Pa njegovih ostrog kakšen oster je par!
Po dvorišču sprehajal se je ko huzar!
In pa «kikiriki» petelinov! Tak glas!
Če zapoje, v deveto ga slišijo vas!
In zato Igor kliče na sejmu tako:
«Petelina prodám le (za) rubljev dvesto,
«a konjiča za dvajset kopejk! He, možje!
No, konjiča za dvajset kopejk! Hehehe!
«Pa oba jaz seveda le skupaj prodam!
Brez kokota konjiča posebej ne dam!»
In še tisti trenutek je kupil Tartar
petelina in konja za dragi denar.
In ostal mož-beseda kazak je Igor:
sveč je kupil na sejmu takoj za sabór.
Kar je skupil za konja, svetniku je dal.
Nikolaju za sveče je vse žrtvoval! (Dalje prih.)

František Götz: Pritok nove življenske energije

1.

Fakt, katerega bomo tu konstatirali, je tudi biološke narave: vseeno pa je ta fakt temeljne važnosti. Po vojni se opaža močan priliv nove življenske energije. Po perijodi utrujenosti, razočaranja nad življenjem in malovernosti, se je pojavila moč. Brizgnili so novi studenci energije. Življenje je znova pokazalo svojo tropično plodovitost, svojo neizčrpnost in svojo možnost večnega preporoda.

A ta fakt je treba motriti kritično. Kje so pojavi te energije? In je energija resnična ali samo simulirana? Ali si ne domišljamo energije le kot kompenzacijo, s katero bi radi zastrli neprijetni občutek notranje ohromelosti? Že to nas sili k previdnosti, da so tudi tako globoki psihologi današnjega sveta, kot je na primer *Georg Brandes*, polni globokega pesimizma napram tej energiji: najžalostnejša posledica svetovne vojne je neki ta, da je v nji poginila večina zdrave in dobre, kulturno in življensko nadepolne mladine. To, kar je ostalo, je neki žalostna povprečnost in revščina — življensko in kulturno; samo s stanjem te slabosti si je baje mogoče razložiti dejstvo, da sodobnost nasilno zatira

«K Hispali gre,» je menil prvi trenutek, a ko je videl, da je zavil v Vrtno ulico, se je popravil: «Nak, drugam jo meri!» V misli je preletel vse hiše v Vrtni ulici in ugotavljal njihove gospodarje in ko je obstal ob hiši vdove Ebucije, je šepnil: «Iterduka mu je dobra, k teti ga pelje!...» (Dalje prihodnjič.)

Jos. Wester:
Iz Aškerčeve literarne ostaline

(Nadaljevanje.)

9.

Srečonosna srajca

Šah Nadir je bôgat in mogočen.
Grad njegov je bajka orientalska.
Sam bel marmor, svetel ko zrcalo,
ki leskeče v parku se zelenem,
kadar solnce ga obseva zlato.
In dvorane, po katerih šeta
in počiva šah in kjer sprejemlje
svetovalce svoje (in)⁶ ministre —
Kdo opiše jih in kdo oriše?
Pod nogami pisane preproge
drage so in težke razprostrte,
da korak ne sliši se nobeden.
In pohištvo! Les izbran najlepši,
bronovina stara plemenita
pa zlatnina in pa srebrnina!

Bržko vstane šah, glej, navsezgodaj
tristo slug ga čaka črnih zvestih,
[na trebuih] čakajo na tleh kleče ukazov.
Šah jim migne — mahoma izpolni
želja se mu vsaka najsmelejša.
Jaspisova miza se pogrinja
in na mizi so jedi najslajše,
vino sveti v čašah se kristalnih,
kakor jantar sveti se na solncu
trsov sok, ki ga rodil je Širas.

In ko noč svoj temni plašč razgrne,
čaroviti plašč iz črne svile,

⁶ (in) vrinil priobčevalec.

tudi šahov grad [zgubi se] utone beli
v plašču nočnem, samo zvezde⁷ zlate
gledajo [še] nanj⁸ svetle iz višine.

In v dvoranaх grajskih bajevitih
plešejo pred šahom odaliske,
lepe deve mlade, vse z obročki
zlatimi na rokah in na nogah.
In glasijo strune se nevidne
in pojó in vriskajo objestno,
vžigajo po žilah kri vladarju,
k vžitkom sladkim vabijo [Nadirja] ga nočnim.

Vsega dosti šah ima na gradu
v izobilju šah živi mogočni,
ali šah ne smeje se nikoli,
črn oblak mu obsenčuje lice
in z očij mu ne izgine tuga.
Šah Nadir ni srečen v gradu svojem.

«Kaj pomaga mi vse to bogastvo,
kaj koristi mi vse to razkošje —»
govori vsak dan ministrom svojim —
«če pa srce v prsih mi je prazno,
če pa duša sreče ne okuša!
Sreče hočem! Dajte mi jo srečo!»

In potrti hodijo ministri
in molčeči tavajo po gradu
in boječi stopajo pred šaha.
Sram jih je, ker gospodarju sreče
ni prinesti mogel še nobeden.

To zadrego vidi dvorski norec,
dvorski norec, [stari] sivi Abu Kasim.
Pa poklekne tisti dan pred šaha
pa tako-le reče pred prestolom,
pred Nadirjem vpričo vseh ministrov:
«Šah! Odpravi se na potovanje!
Od izhoda romaj do zahoda,
in potuj od severa do juga
ter poišči srečnega človeka
po deželi svoji neizmerni!

⁷ zvezde — v rokopisu s svinčnikom vstavljeno.

⁸ nanj — v rokopisu s svinčnikom vstavljeno.

Kadar najdeš ga, mu sleci srajco
pa obleci sam si jo pri priči
na svoj goli život — in [prisegam] boš videl! —
sreča se te prime, sam boš srečen!»

Drugi dan, ko zasijalo solnce
komaj je nad šahovo grajščino,
osedlani že stoje velblodi,
osedlani čakajo pred pragom.
Slug že čaka cela karavana,
ki odide s šahom po deželi.
In prikaže šah Nadir se mladi,
in počenil je velblod največji
s sedlom svojim krasnim, zlatotkanim.
Šah popne se mu na hrbet krepki
in iz parka odpotuje dolga
in sijajna karavana dvorska...

Tretja jesen že prihaja s sadjem,
tretja jesen že prinaša grozdja,
šah Nadir pa ni se še povrnil.
Srečnega ni našel še človeka!
Siromaki niso zadovoljni,
tare beda jih in jih ubija.
Bogatini tudi niso srečni,
radi bi še več in več imeli.
Zlobneži pa tudi niso srečni,
vest teži jim krivda kakor môra
in bojijo kazni se pravične.
In pobožni in ljudje pošteni
hrepenijo više, vedno više
do vrhunca, kjer stoji popolnost
in zato [pač] še tudi niso srečni.

Razočaran jaha šah velbloda
svojega za pestro karavano.
Ves poglobljen v samega je sebe,
ves zamišljen je⁹ in pa čemerren.
Leta tri je zgubil in potratil,
brez uspeha romal je po svetu,
srečnega ni našel še človeka!¹⁰

⁹ je — s svinčnikom pripisano.

¹⁰ Verz se glasi prvotno: Ni še našel srečnega človeka!

«Dosti, dosti!» šah velí nevoljen,
 «Na svoj grad se hočem povrniti!»
 Šah ukaže — dolga karavana
 proti domu vrača se naravnost.
 Jaha šah in, glej, ob cesti beli
 star pastir na paši pase čredo.
 Bos stoji na travniku velikem.
 Ob gorjačo se naslanja starec,
 Gologlav je, v halji siromašni.
 Nič ne méni se za karavano,
 pase čredo svojo mnogoglavo
 pa prepeva pesmi dobre volje.
 Gleda šah ga dolgo in posluša,
 stopi s sedla in ga vpraša: «Čuješ!
 Ali srečen si in zadovoljen,
 ker vesel si in tako prepevaš?»

««Srečen? Kajpak!»» reče revni starec.
 ««Še naš šah gotovo ni tak srečen!
 Kaj ne bil bi srečen, zadovoljen!
 Glej, nebo nad glavo mojo sinje,
 pod menoj pa travnik ta zeleni,
 kamor gonim čredo svojo ljubo!
 Solnce greje stare ude moje,
 čisti zrak je moje trdno zdravje,
 mleko hrana moja je vsakdanja¹¹
 in pijača sveži ta studenec!
 Kaj ne bil bi srečen, zadovoljen?!»»

«Torej vendar! Našel sem naposled,
 kar sem iskal tri že dolga leta!
 Ti si torej srečen!...» Šah objame
 reveža od samega veselja
 pa mu reče: «Čuj, pastir moj srečni!
 Daj mi srajco svojo! Dam ti zanjo
 rad cekinov žoltih polno mošnjo!»

««Rad, prav rad prodal bi tebi [svojo] srajco,
 ko bi sam imel jo na životu!
 Ali kaj [kaj] bi ti pomogla srajca,
 ki jo nosil kak je srečen človek?
 V tebi bodi sreča, ne na tebi!»»

12.—15. X. 11.

¹¹ Verz se glasi prvotno: hrana moja je vsakdanja mleko.

10.

Kunâla

I.

V Pataliputri kaj se je zgodilo?
Vse mesto v žalost se je ogrnilo.
Kralj Ašoka potrto je in molči,
nikogar pred svoj prestol ne pusti.
Še Ganga teče tiše med bregovi;
valijo tiše mimo se valovi,
da ne bi se vznemirjal stari kralj,
teko oprezno proti morju v dalj.

V samoto je pobegnil princ Kunâla.
Katera skrivna moč ga je pregnala
z očetovega dvora danes proč?
Izginil je, ko vzela bi ga noč.

Kralj Ašoka lepo je prosil sina:
«Ostani tu! Ti moja si milina,
moj up si, moja sreča, moj zaklad!
Ostani, kraljevič! Imam te rad!
Premlad si še, Kunâla, za samoto,
preživ si za [meniško še] puščavniško tihoto!

Kar nameravaš, to je samomor!
Brez tebe kaj bo moja siva glava?¹²
Ne kraljev sedež, žalostna puščava
brez tebe ves bo moj sijajni dvor!
Če gledam, [te] sinko, ti v oči prekrasne
in ko nebo nad nami čiste, jasne,
skrbí se težkih črnih iznebim
in mahoma se v tebi pomladim!»

Kunâla reče: «Da, oči, oči! ...
Oči mi moje delajo skrbí!
Kaj morem jaz za to, če res so lepe!
O, želel bi, da bile bi mi slepe!
Ne veselim se božjega darú,
zarad oči ne dajo mi miru
na dvoru tvojem ženske nore mlade.
Vse gledale bi zmerom vanje rade! ...
Nečimernosti vse posvetne prost
premišljati čem Buddhovo modrost.

¹² Prvotno se glasi verz: Kaj bo brez tebe moja siva glava?

Naj grem zato, dovoli mi, v samoto,
umaknem naj se iz sveta v tihoto!
Naš neizmerni park, naš temni gaj
ima že zame svoj primeren kraj.
V kiosku tam lesenem, v nizki koči
prebival bom po dnevi in po noči.

II.

Košate vitke palme kroginkrog
ko zelen se razpenjajo obok
nad kočo, kjer prebiva princ Kunâla.
Tam grad očetov, tu koliba mala!
Pa tam je šum in hrum in tukaj mir,
samota in tihota — sreče vir.

Za goro padlo solnce je goreče,
ugasnil je poletni vroči dan.
Drevo z drevesom, z listom list šepeče.
Večer je prišel ko čaroben san.
Večer je indski. Bleda luna sveti
in zvezde zableščale so z nebá.
Nekje začel je plaho slavec peti
in Ganga ob pobožju tam šumlja ...

Sloni pri oknu kraljevič Kunâla.
Kam fantazija ga je zapeljala
v svet, poln ugank in čudes? Tajnovit
je svet, ki [ga] gleda [princ v duhu] ga, in čarovit.
In globlje, vedno globlje zre oko
njegovo ... Pride li na samo dno
kdaj duh njegov vseirove skrivnosti?
Jeli močan in bister mu zadosti?
Razume li, kaj Buddha je učil?
Res Buddha zastor zadnji je odkril,
odgrnil z drzno svojo ga desnico,
poslednjo razodel nam je resnico?
Kunâla premišljuje, sam s seboj
njegov duh smeli bje krasen boj.
Njegove misli [se borijo] v glavi se borijo,
ko meči argumenti se iskrijo ...
O, daleč je iz vidnega svetá
odvedel boj notranji mu duhá!
Kar zgane se ... Kaj? Petje? — Je mogoče?
Pod oknom, čuj, njegove tihe koče!

Ni li dovolj se skril v obširni gaj?
Kdo prišel motit ga je sèm v ta kraj?
Prestraši se mu duša ... Kdo ga skuša?
Res, nekdo poje ... Kraljevič posluša ...

«O, lepi princ, pokaj, zakaj
pobegnil si od nas v ta gaj?

«Brez tebe pust zdaj ves je dvor!
Kunâla, moj nebeški vzor!

«Oh, kakšne ti imaš oči!
Srcé po tebi hrepení!

«Cvet lotosov je krasen res,
ko padel bil bi iz nebes.

«Na ribniku je lep, kedar
razvije ves svoj nežni čar.

«Gazele lep ima pogled,
ko zre z višav dolinski svet.

«In mesec lep je, ko z nebá
srebrn in čist se lesketá.

«In lep je solnčni zlati soj,
ko zažarí nam nad gorójski:

«Pa lepše ti imaš oči!
Srcé po tebi hrepení!

«Kako sladak je tvoj pogled
in ljubši mi ko ves, ves svet!

«In noč in dan in dan in noč
me vlekla sèm je tajna moč,

«da zrla spet bi ti v oči!
Saj lepših ni očij pa ní!

«Princ, ljubim te! Oh, le nocoj
usliši me in bodi moj!

«Prikaži se, Kunâla! Naj
spet vidim te, moj sladki raj!» ...

Nekako znan se princu zdi ta glas.
Pa čisto tuj mu pevkin je obraz.
Zaljubljena pač kaka dvorska dama

prispela v mraku sem je k njemu sama.
Podoknico je prišla pevat mu,
ljubezen svojo razodevat mu,
pa motit, dražit ga v premišljevanju,
v globokem, resnem, težkem modrovanju!
Nesrečna ženska! Kdo je neki, kdo?
Na kljuko že pritisnil je rokó...
A ženska zmerom še pod oknom poje
in kaže srce mu goreče svoje...
Pa odpre dver in stopi že na prag —
in toliko, da ne omahne vznak!

K u n â l a.

Ti, mati?!... Žena mojega očeta!
Ti Tissarakkha!?... Ni li vez ti sveta,
ki vaju veže s kraljem?... O, gorjé!
Za sina plamení ti res srcé?
Sicer je moja mati Padmarati
bilà pokojna, vendar si mi mati,
ker ljubi oče moj je soprog tvoj...
Kaj hočeš, mati...

T i s s a r a k k h a.

Bodi moj nocoj!
To hočem, ker te ljubim pregoreče!
Podari mi trenutek sladke sreče,
moj sin, Kunâla! Prej ne grem odtod!

K u n â l a.

O, mati, kar želiš, je zmota zmot!
Greh je, zločin je, kar si poželela!
Izdajat si očeta sèm prispela!
Zvestobe je oskrumba tvoj korak!
Zaprto na vekomaj ti moj je prag!

T i s s a r a k k h a.

Ti nisem všeč? Sem lepa ti premalo?
Ne gane te moj beli ženski čar?
Kaj ni telo ti moje dosti zalo?
[Nemara pa] Moj kraljevič, prestara sem ti mar?

K u n â l a.

Zaman razgaljaš, mati, se pred mano!
Da lepa si, mi davno je že znano.
Tvoj bujni stas je moškim zapeljiv.

Žal, žal, saj vidim, mati, greh si živ!
Zaman pa ljubiš me, zaman me vabiš!
Prešestnica, v dno duše se mi gabiš!

T i s s a r a k k h a.

Odbijaš me? Pa dobro! O, gorjé!
Globoko si razžalil mi srcé!
Za to sramoto bom se maščevala!
Zapomni si, moj lepi princ Kunâla!

III.

Pred Ašoko stoji sin samotar
in oče reče: «Vem, da ti je mar
usoda moje, tvoje domovine!
Ob Indu puntažo se pokrajine
in v Takkasili se preliva kri!
Uporu kos, moj sin, si samo ti!
Preljubi, zvesti sinko moj, Kunâla,
da prišel na poziv si, lepa hvala!
Zdaj vem, da nisi samo učenjak
in samotar — ti tudi si junak.
Popolnoma zaupam samo tebi,
zaupam ti, Kunâla, kakor sebi!
Naberi si vojakov pa na pot,
odidi v Takkasilo brž odtod!

K u n â l a.

Povelje, oče, tvoje so mi želje!
Vse izpolniti bode mi veselje.
Rad prišel sem na dvor na tvoj ukaz,
da vidim zopet blagi tvoj obraz!

A š o k a.

Moj dobri sin! Naj, naj te še objamem
in te poljubim pa slovó naj vzamem,
ko greš za kralja in očeta v boj!
Srcé bo moje romalo s teboj.
Želim, Kunâla [hrabri] moj, ti bojno srečo,
želim, da vstajo zadušiš grozečo!
Naj potopim še v tvoje se očí!
v očí prekrasne, zveste té očí!
In ko pomiriš Takkasilo, pridi
v Pataliputro, da te oče vidi
zmagalca hrabrega! A zdaj — naprej!
Povrni se, Kunâla, mi čimprej!

IV.

Udušena je vstaja v Takkasili.
Meščani so se princu uklonili,
čez noč Kunâla je napravil mir,
povrnil je življenje v stari tir.
Pa nič krvi Kunâla ni prelival,
upornike z milobo pridobival
je zase in očaral je ljudi
brž s svojimi prekrasnimi očmi.
In Takkasila se je zaljubila
v Kunâlove oči črez dan in noč,
občutila je njih čarobno moč
in moči njihovi se pokorila ...
Ne samo ženske, tudi moški svet
očaroval Kunâlov je pogled.
In Takkasilci v miru so živeli,
vsi srečni, da le gledati so smeli
prekrasne kraljevičeve oči,
ki lepših še nobeden videl ni ...
In sreče zlato solnce je sijalo
nad mestom mirnim in se mu smehljalo ...

Pa tisti dan priplava črn oblak
nad Takkasilo, naredi se mrak.
To iz Pataliputre priletelo
iz dvora samega je pismo belo,
glavarju padlo mestnemu v rokó
in v pismu dvorskem stalo je takó:
«Kunâla je zločinec, izdajavec,
sebičnik trdosrčen je, hinavec!
Iztaknite, meščani, mu oči,
obe oči! Tako se naj zgodi!»

««Saj to je nemogoče, nemogoče!» —
prebral ukaz je mestni poglavar —
««Kaj pač je to? Pomota kaka mar?
Pa pečat Ašokov! No, kaj se hoče?»»

Pokažejo Kunâli še ukaz —
zmrači se za trenutek mu obraz,
potem velí: «Povelje je povelje!
Izpolnite očetove mi želje!»
Kdo naj se nad Kunâlo pregreší?
Kdo upa se iztakniti oči
ljubimcu vseh meščanov, kdo, kdo? Ní ga!

Kaj diazni ta ukaz mescane driga!
Sam princ poziva na zločin zaman.
Nobe[de]n se ne dotakne ga meščan.
Kunâla sname diadem svoj zlati
s temena rekši: «Temu čem ga dati,
kdor kraljevo povelje izvrši,
kdor brez strahu iztakne mi oči!»

Umazan suženj stopi zdaj h Kunâli.
In česar vsi storiti so se bali,
to za zlato ničvrednež izvrši —
iztaknil kraljeviču je oči — — —

Udan v usodo svojo odpotuje
po svetu slepi princ v dežele tuje.
Potuje ko berač skoz večno noč,
kot godec služi kruha si gredoč.

V.

Kralj Ašoka zarana se sprehaja
po vrtu svojega gradu. Dan vstaja
in solnce je priplulo izza gôr.
Kako je čist in jasen ves obzor!
Ko mati dete svoje poljubuje
in zjutraj ga na pôsteli ljubkuje,
tako poljublja zlati solnčni žar
na zemlji se vzbudivšo vsako stvar.
Kralj Ašoka vesel je prerojenja
in jutrnega novega življenja
v prirodi, kamor se ozira kroginkrog,
čim više plava solnce črez obok
nebá. Po drevju rosa še trepeče
ko diamant, spreminja se, leskeče.
Kralj šeta mimo bujnih se gredic —
o, koliko je pisanih cvetlic!
Té krasne barve, žive, mnogotere,
ko mavrica nebeška tisočere!
In ptice pevke tudi že pojó.
Najlepši dan pomladni bode to!

Kralj Ašoka obstane ... Kaj zasliši
v napol razpadli stari vrtni hiši?
Na lutnjo brenka nekdo ... «Kdo je ta?»
In sluga pravi: «Slepec tam igra»

ubog, razcapan. Prišel je ponoči
pa kar [prenočil] nastanil se je v trhli koči ...»
In kralj posluša pesem ... Znan napev!
In v duši vzbuja globok mu odmev ...
Kralj gleda godca, gleda ga in gleda
in premotriva njega lica bleda ...
«Kdo si, ubogi slepec iz tujin?»
«Kunâla sem, o, kralj, tvoj zvesti sin!»»

[A š o k a.]

«Moj sin Kunâla slep!» ... In kralj omahne
in omedli in skoro da izdahne ...
Ko kralj zave se, reče: «Sin, moj sin!
Moj sin Kunâla, dete bolečin!» ...
Pa plače Ašoka in poljubuje,
objemlje princa in nad njim tuguje ...
«To, to doživel sem na stare dni!
Moj sin izgubil krasne je oči! ...
Kdo oslepil te je? Povej!»

K u n â l a.

Ti, oče!

A š o k a.

Jaz?! ... Si li blazen? To je nemogoče!

K u n â l a.

Ti v Takkasilo poslal si ukaz
bil kruti in s pečatom svojim ...

A š o k a.

Jaz?!

K u n â l a.

Ukazal si, da naj me oslepijo!
Zarad izdajstva naj mi to storijo ...
In izvršili so povelje tvoje ...
Sedaj tu vidiš slepo dete svoje ...

A š o k a.

O, groza, groza! ... Moj nesrečni sin!
Kdo pač ima na vesti ta zločin?
Roké so moje čiste ... Kdo zlorabil
je pečat moj? Kdo se je izpozabil?

K u n â l a.

Kdo? ... Tissarakkha ... To jaz dobro vem ...
Osveto njeno zvedel sem potem!

A š o k a.

Kaj?! Moja žena? ... Govoriš resnico?
Njo obdolžiti, sin, imaš pravico?

K u n â l a.

Hotela je, da bi grešil bil ž njoj,
ko v parku [sem] še prebival sem v samoti
in premišljal Buddho sem v tihoti ...
In maščevala se je nad menoj,
ker sem odbil ljubezen njeno ...

A š o k a.

Taka

je torej moja žena Tissarakkha!
Umreti mora, pa še danes, da!
Nesramnica zločinskega srcá!

K u n â l a.

Stoj, oče! Ne ubijaj je nikari!
Se ti oskruniti zdaj hočeš mari
z ostudnim hudodelstvom si [roké] srcé,
s krvjo omadežiti si roké?!
Četudi mrak me črn ogrinja večn,
zato jaz vendar nisem nič nesrečen.
Ne vidim sicer živega svetá,
pa bister vid je mojega duhá!
Odkar sem slep, razumem bolj življenje,
veliko globlje vidim vse trpljenje.
Slep bolj razumem Buddhovo modrost
in bolj njegovo vidim velikost!
Sveta bolj vidim ničnost, spremenljivost
in vse lepote pojmem zdaj minljivost.
Na Tissarakkho nič se ne jezim
in po osveti nič ne hrepenim ...
Saj pravzaprav dobrotnica je moja
ta Tissarakkha, [ta soproga] zlobna žena tvoja!

A š o k a.

Moj sin, usmiljeno imaš srcé,
velikodušen, blag si, to se ve!
Pa prevelika njena je krivica,
in vredna ni usmiljenja kraljica!
Zato, Kunâla, braniš jo zaman.
Sežgati dam jo še današnji dan!

(Dalje prih.)

21.—29. X. 11.

Jos. Wester:
Iz Aškerčeve literarne ostaline
(Nadaljevanje.)

11.

Tripolitanska balada (Poljub)
(1911.)

Solnce sije z modrega nebá.
Poleg ceste palmov gaj šumljá.

In pod palmami arabska kočá
bela, iz peščenih tal rastoča.

Giorgio Borghi gre zarana v boj,
bersagliere vodi za seboj.

Ves pogumen oficir koraka.
Vidi se mu, čuti se junaka.

Daleč Tripolis za njim stoji,
v žarkih solnčnih mesto se blešči.

A pred njim peščena je planjava
in brezcestna širi se puščava...

Kje še tabor laški pač je tam!
Skoro, da ne ve, ni kod ne kam...

«Allah s tabo!» šejk arabski pravi
in pred kočó svojo jih (ga) pozdravi.

V belo haljo mož je ves zavit,
Borghiju približa se častit

brez orožja, golorok prikloni
šejk sovražni, tuji se koloni...

«Torej naš si?» — reče oficir —
«Islamski pozdrav tvoj znači mir?»

«Mir? Seveda! Saj smo sužnji vaši!
Vi poslej ste gospodarji naši!

«Saj poznam te, dobro te poznam!
Dobro te v spominu še imam!

«Znanec ljubi, naj te zdaj objamem
in slovo od tebe naj še vzamem!

«Še poljub moj, ná ti še poljub!
Kolero imam ... Poljub je strup! ...

«Pomniš, častnik, mojo ženo krasno,
ženo mlado, solnce moje jasno?

«Ti si mi nedavno jo ubil!
V koči moji tu si kri prelil!

«Brata si ustrelil mi, očeta ...
Duša tvoja bode naj prokleta!

«Glej, zato dobil si moj poljub!
Umri, umri! Moj poljub je strup!»»

13. I. 12.

12.

Požarni škrat (Na Hrvaškem, 1911.)

Visoki sodni dvor,
sodnikov modrih zbor!
Vsi, ki smo [zdaj] tu pred vami živi,
smo krivi in nekrivi!
[Res je] Sežgali bili smo ga res,
pa ni bil človek, bil je bes!
Kar teče Kulpa mimo nas,
najhujši bil za nas je čas.
Po treh vaseh,
zdaj tu, zdaj tam
se dvigal plamen s slamnatih je streh.
Zdaj skedenj gorel je, zdaj hram.
Sem, tja je plamen švigal —
pa kdo nam je zažigal?
Oh, kakšni bili so obupa kriki!
Da veste, vi sodniki!
Požar zdaj tu, [požar] zdaj tam požar.
Zdaj tukaj kvar, zdaj tamkaj kvar!
Usmili bog se vsemogoči!
Po dnevi in po noči
po treh vaseh
na vseh koncéh
ljudje [so noč in d] tri tedne so na straži.
Kdo požigalec to je vražji?

To človek ni, peklena zver
 je, ki jo staro, mlado išče —
 pa ni ga zlođeja nikjer!
 Vasi so strašno pogorišče.
 Cerkovnik bi je plat zvoná,
 požar pozna se do nebá.
 Krvavo je rudeče.
 Nobena zvezda več se ne leskeče.
 Ljudje hitijo
 od vseh strani, gasijo,
 pa vse zaman!
 Vasi gorijo noč in dan.
 Krvave kmetom so oči,
 noben vaščan nič več ne spi.
 O, naše težke glave bolne!
 Skrbí, strahú so polne!
 Vsi blazni in brezumni tavamo,
 boječi se srečavamo,
 ugiblremo, vprašujemo: Kdo, kdo
 nesrečo grozno dela to?
 Kdo? Sam hudič, sam vrag
 med nas [obrní] nameril je korak!
 Za naše grehe
 požiga naše strehe!
 Sam hudi duh
 nam uničuje [strehe] hiše in naš kruh!
 Pa smo sklenili,
 se zarotili,
 da, kjer ga zalotimo,
 ga umorimo!
 Požarni škrtak prokleti
 ta mora sam zgoreti,
 če ga dobimo
 in ga vlovimo! ...
 In tisti dan
 prikaže tujec se neznan,
 koraka mimo nas
 skozi vas
 mož črnogled in suh
 ko sam hudobni duh ...
 Odkod
 in kam gre tvoja pot
 in česa iščeš tod?

In sto že praša ga očij
iz treh vasij —
pa mož molči,
taji ...
Napósled je priznal:
«Da, jaz sem vam požgal!»
In kakor smo sklenili,
tako smo naredili!
To bil je sam požarni škrat,
poslan iz pekla k nam takrat.
Zato pa v hlev goreči
vaščani brž smo vrgli ga besneči.¹
Visoki sodni dvor,
sodnikov modrih zbor!
Res je, sežgali smo ga res.
[Saj bil je bes!]
Nobeden izmed nas ni kriv!
Saj bil je bes,
ne krščen človek živ!
Požarnega zdaj več hudiča ni,
tako smo vsi prepričani!

14. I. 12.

15.

Jehova in satan

Gre Jehova svet ustvarjat krasni.
In ustvarja ga iz volje svoje,
iz moči ga pesni svoje božje.
Kakor pada iz roké sejavcu
čudovito seme plodovito,
prav tako se iz roké Jehovi
drug za drugim bliskajo svetovi.
Svet za svetom klije, se poraja
vsak trenutek — kdo jih naj prešteje?
Kakšno bujno kroginkrog življenje!
Kakšen red v tem kaosu gigantskem,
[kakšen red in] zakonita kakšna harmonija!
In Jehova se ozira blažen
po vesoljnem umotvoru svojem
ter napaja si oči s krasoto,
razsejano po neskončnem svetu ...

¹ Prvotno se glasi verz: vaščani vrgli smo ga brž besneči.

Za petami pa Jehovi plazi
ves čas temna se pošast ostudna —
satan črni s srcem svojim zlobnim
in z zavisti polnim žolčem svojim
in z jezikom grdim in strupenim.
Kar ustvari kje pred njim Jehova,
graja satan sproti, kritikuje,
ponižuje, večno zanikuje.

In arhangel Mihael ga gleda
in posluša satana ves jezen.
Pa prikloni se do tal Jehovi
pa ga vpraša: «Stvarnik vseмогоčni!
Ali naj ga zgrabim za ušesa
in udarim ga po grdi grbi
in ubijem šepavca pri priči?»

«Pusti ga, moj Mihael pogumni!» —
reče mirno mu Jehova sveti —
«Pusti ga, naj graja, zanikuje!
Naj makari svet moj zaničuje!¹
Jeza lomi ga, zavist ga tare,
ker ustvaril sam še ni ničesar,
ker ne zna in ne umeje revež!
Ako torej hoče, naj le kaže
nesposobnost svojo in nezmožnost!»

11. 3. — 28. 4. 12.

II. P e s m i — b r e z d a t u m a

1.

Slovenke Gregorčiču

Po poti skozi življenje ni nobena
ljubeča smela spremljati te žena.
Ljubezen bila ti je grešen sad ...
In vendar tudi ti si jo občutil,
čarobnost njeno si v dnu duše slutil,
v pesniških sanjah gledal si jo rad ...
Poet kateri ni občutil vroče
strasti človeške, svet objemajoče?

In pesmi tvoje so najlepše tiste,
ki jasen so odsev ljubezni čiste,
ki moškega srcá so globok vzdih.

¹ Verz se glasi prvotno: Ves svet moj makar naj zaničuje!

Najnežnejše takrat zvení tvoj stih,
kedar opeva nam Slovenk lepoto
in domovine njihove divoto,
in kadar brani naših žen krepost
in kadar zagovarja njih zvestost...

Sam romal si svoj pot do konca dni,
in ni te smela spremljati nevesta,
ki bi zatisnila naposled zvesta
z rokó ljubečo bila ti oči...
Zdaj padle vse pregraje so med nami,
odkar počivaš v hladni, temni jami;
in ni hinavske več nikjer močí,
ki branila bi nam do tebe, genij!
V ljubezni bližamo se ti iskreni,
[le naj zavija farizej oči!]¹
pa naj zavija farizej oči!²

Ti nas proslavil si z nesmrtnim petjem,
mé venčamo te z lovorjem in cvetjem,
saj tvoje smo in ti si naš, poet!
Dokler Slovenka zadnja bo živela,
bo pesem tvoja se med nami pela.
Spomin na tebe nam ostane svet.

2.

20. september 1908!

No, vendar ste nam enkrat nekaj dali!
Da — v hrbet svinca in pa bajonet!
Res nismo toliko pričakovali!
Preveč darov ste svojih nam poslali —
v naš hrbet svinca pest in bajonet!...

Borili smo se že za to državo,
prelivali za njo smo svojo kri;
za njenega vladarja, njeno slavo,
šli v boj za njeno čast smo in veljavo...
Kako za to plačujete nam vi?

Nagrado ste sijajno nam poslali!
Res — v hrbet svinca in pa bajonet!

¹ Prvotno si sledé besede tako-le: naj farizej zavija le oči!

² Verz zapisan s svinčnikom.

Preskromni nismo pač pričakovali
kaj takega od vas! Preveč ste dali
nam — v hrbet svinca, oster bajonet! ...

Po zakonu smo bojda ravnopravni
mi tudi! Zakon je podpisal car
slovesno z roko svojo v dobi davni ...
«V deželi ste svobodni in ustavni!»
Tako lepó nam lažete vsikdar!

O, saj smo ravnopravni državljani
tam, kjer svoj davek odrajtujemo!
O, tam Slovenci vsi smo spoštovani;
denarjev naših se erar ne brani,
ko zadnjo krono zanj žrtvujemo!

A sveta prava naša? ... Ko v puščavi
po njih zaman izgublja naš se glas ...
Heloti smo Slovenci v tej državi!
Le rogate se nam vi «na višavi»,
pravic pa nimate nikdar za nas!

Nocoj šele ste nam jih nekaj dali ...
No — v hrbet svinca in pa bajonet!
«Pravic» mi takih nismo se nadjali!
Preveč ste nam obenem jih poslali!
Da — v hrbet svinca, goli bajonet!

No hvala vam zato! Sedaj vsaj vemo,
kaj imate za nas! Zdaj ve ves svet!
Zdaj vemo, kaj pričakovati smemo
od vas! Zapomniti si dobro čemo!
Ah, v hrbet svinca, nemški [ostri¹] bajonet!

Da ne bojimo se vas, ne bojimo,
čeprav prelivate nedolžno kri!
S krvjó to mučeniško prerodimo,
predramimo sedaj in pomladimo
— ves narod do najskritejše vasí!

In vi junaki hrabri in sloviti,
lahko ponosni ste na težki «boj»!
Neoborožene ljudi moriti,
jih streljati ko pse in jih loviti ...
Tako zaslužili ste «lovor» svoj! ...

¹ «ostri» v rokopisu prečrtano, nad tem zapisano «nemški».

Al slišite? Zvonovi vsi zvonijo,
mrtvaško pesem v jasni dan pojó
nesrečnim žrtvam našim! Ne bučijo
li z žalostno, viharo melodijo
obsodbe strašne vam, vam na uhó?!

Al vidite zastave, ki visijo
s streh dolge, črne kakor nočni mrak?
O slavnih «zmagah» vaših govorijo...
Vas sram je kaj? Kosmato vest budijo
vam prápori, bolesti naše znak...

Poglejte žrtve svoje! V polnem cveti
mladeničev je padlo v krvi par!...
«Zakaj, zakaj sva morala umreti?
Povejte nama, strelci divji, kleti!»...
Pa kaj «junakom» vam mrličí mar!

Junakov takih nihče ne spoštuje...
Krvave vaše so roké poslej!
Slovenec vsak črtí vas, zaničuje,
prezira vas surove goste tuje...
Fej, fej, morilci, vam! In stokrat fej!

V i d G r o m.

3.

Ben-Abdallah in Hafis

Ben-Abdallah je literat učen
in temeljito Hafisa študira;
odkar se [je] naučil je čitati,
le Hafisa premišlja in prebira.

Bržko nad Širasom zasvita dan,
ben-Abdallah v kaftan se svoj zavije,
počene na preprogo pa vtopí
se v Hafisove sladke poezije.

In ko vse mesto že pokriva noč,
vsak Perz na pernici že davno sanja,
ben-Abdallah bedí pri Hafisu;
poet njegov mu ljubši je od spanja!

In ko utrujen učenjak gre spat,
da od globokih študij si počije,
poln spoštovanja vtakne vsako noč
pod vzglavje Hafisove poezije.

Pa naj sprehaja se ben-Abdallah,
zajutrkuje naj, večerja, kosi;
naj klanja v džamiji se Allahu —
s seboj vam Hafisove pesmi nosi!

Dne lepega pa počí v mestu glas,
da spisal knjigo Abdallah debelo
o Hafisu je, svojem ljubljencu!
Vse mesto je navdušeno, veselo!

Kdo poznal Hafisa bi bolj ko on
književnik naš marljivi in sloviti!
Kdo bolj je preštudiral pesnika
ko Abdallah učeni, duhoviti!¹

Ves širas je pokoncu ... Vse hití
h knjigarju Muzaferju, ki prodaja
ben-Abdallahov spis o Hafisu ...
Oh, kaj ljudij se pred knjigarno shaja!

Vse gnete se skoz vrata ... Vsakdo rad
bi knjigo kupil zanimivo prvi ...
Zmešnjava ... Divji krik ... Prepír ... Pretep ...
Par Perzov že leži ubitih v krvi!

Dver sneli so s tečajev ... Okna že
na prodajalni so ljudje pobili ...
Vse trga se za knjigo ... Oh, kako
knjigar se naj ustavlja taki sili!

In razprodan je Abdallahov spis!
— Pri Perzu Perz ga číta, ne — požira
gredoč domov ... Pa kaj tako, tako
v soseda sosed čudno se ozira?

Obrazi dolgi, razočarani ...
«Pa kaj si spisal Abdallah sloviti?
Kaj? To je študija o Hafisa
prelepi poeziji glasoviti?»

«Haha! Haha! Haha! Haha! Haha!»
Ves širas se grohoče na vse grlo ...
«Po to-le knjižico je danes res
vse belo mesto naše slavno drlo?!

¹ «duhoviti» je napisano nad izčrtanim «in slovi»

«Namesto, da opiše literat
krasoto Hafisove poezije;
namesto, da nam misli živiti tok
poetovih pokaže in razvije:

«naštevam nam ta učenjak-čudak
vse Hafisove — vejice in pike,
vprašaje in klicaje, in pa kod
stojijo črke male, kod velike!

«To torej vsa je tista učenost,
ki Abdallah si jo je naštudiral!
Zato je torej dolgo vrsto let
poeta noč in dan tako prebiral²!

«Haha! Haha! Haha! Haha! Haha! ...»
Ves širas Abdallahu se grohoče ...
Ubogi literat sedi doma
pa si ne upa več iz svoje koče.

4.

Firdusi pa Husejn Rešid

«Abul Kasim, Abul Kasim!
Pojdi brž na trg! Tovariš
tvoj, hudobni Husejn Rešid
spisal pesem sramotilno
zoper tebe je in danes
jo prodaje tam sejmarjem,
ki so prišli v Ghazno rano
na velblodih in na oslih!
Hodi Husejn po sejmišču,
čita pesem svojo grdo
najnovejšo zoper tebe,
v kateri pravi, da Firdusi
ni več pesnik, nego Husejn
Rešid je pod solncem peržkim
kajpada edini pesnik —
on edini in najvišji!
Čuj, celo iz brade tvoje
dolge, črne se norčuje!
Brada tvoja tudi menda
Husejnu je že na poti!

² V rokopisu v besedi: «študiral» zlog «štud» prečrtan in pod njim napisano «preb».

A najbolj, seve, jezi ga,
 da preselil si iz Tusa
 daljnega se v Ghazno belo!
 «Hahaha!» zasmije Abul
 Kasim Manšur se rojakom.
 Pije rujno sladko vince
 tam Firduzi, pesnik peržki,
 v senci stare sikomore
 pa se smeje v črne brke ...
 Dvigne zopet svetlo čašo
 k ustom z desnoj, si obriše
 dolge brke pa jim reče
 znancem svojim in prijatlom,
 mirno reče jim in pravi:
 «Moj tovariš Husejn Rešid
 naj počenja, kar mu drago!
 Kaj jezi vas, če napisal
 kake verze je grdilne
 zoper mene in prodaje
 jih [sedaj] sejmarjem radovednim,
 dervišem in postopačem?
 Jaz ne čudim se nikakor
 in nimalo ne jezim se!
 Siromak je Husejn Rešid.
 Ves ogóljjen in raztrgan
 bil je, ko sem srečal zadnjič
 ga na cesti. Bože mili!
 V kak kaftan je bil oblečen!
 Krpa bila je pri krpi.
 Skoz opanke pa mu gledal
 palec je na nogi. Revež!
 Iz očij mu gledal glad je;
 dolgo pač že ni bil kosil.
 A pijan je bil že rano,
 [opotekal se junak je]
 in po slabem vinu smrdel
 je junak moj Husejn Rešid,
 ko se prašen opotekal
 mimo mene je po cesti ...
 No, če si je zdaj izmislil
 pesem kako zoper mene,
 [sodim, da je mož v zadregi!]
 no, ima pač sušo v žepu!

Posušila se mu [bujna] tudi
fantazija je nekdanja
in snoví ni našel druge!
Pa napada v slabih verzih
zdaj kolege svoje! Smili
se mi lačni moj tovariš,
nekedanji moj prijatelj!
Naj prodaje, naj prodaje
tam pamflete svoje revček,
da najé se zopet enkrat
in nasiti si želodec,
pa da nov kaftan si kupi,
da zakrpat dá opanke
si! Pustite mu veselje!
Pojdite pa mu povejte:
Kadarkoli bo spet lačen,
naj le spiše nov pamfletek¹
zoper mene pa naj nese
ga na prodaj na sejmišče!»»

(Konec prihodnjič.)

Joža Glonar: Samhaber in njegovi «Preširenlänge»

«En Kniž se vredn stri
si mujo perzadeti
tu, kar sèm krulil jest,
od ... zapejti ...»

«Pisanice», l. 1780.

Ko so v marcu 1880. izšli v Ljubljani pri Kleinmayru in Bambergu Samhabrovi «Preširenlänge», jih je Levec v «Slovenskem narodu», št. 66 in 67, nemudoma obširno naznanil in navdušeno pozdravil. «Spominam se, da smo se pred več leti na Dunaji v Stritarjevej literarni družbi velikrat menili o tem, kako bi nam bilo možno dobiti nemškega pisatelja na glas, kateri bi hotel, utegnil in znal našega Preširna preložiti na nemški jezik. Želeli smo to osobito iz dveh vzrokov: prvič zato, ker smo videli, kako dobrovoljno je vzprijelo, kako radostno čitalo nemško občinstvo Puškina in Lermontova, katera je dovršeno na nemški jezik preložil Bodensedt; in drugič zategadelj, ker smo baš tista leta tolikrat čitali po velikih nemških novinah, ker smo tolikrat slišali odmevati se po javnih zborih,

¹ Prvotno se glasi verz: naj pamfletek nov [na]piše

Jos. Wester:

Iz Aškerčeve literarne ostaline

(Nadaljevanje in konec.)

III. Rokopis v prozi

Na krovu parobroda «S e m i r a m i s».

Slavni (asirski)¹ kraljici Semiramidi se pač nikoli ni sanjalo, da bode čez toliko in toliko tisoč let kaka ladja avstrijskega «Lloyda» krščena na njeno ime ter da bode ta ladja vozila med Trstom in [Egiptom] Aleksandrijo. In vendar je tako! Naš parobrod se zove Semiramis in plava ponosno po sinji Adriji. Pišem v kadilnem salonu. Miza se trese pod rokami, kakor bi stala na mlinu. Bližamo se Brindisiju. Suhe zemlje ni videti ne na desni ne na levi. Solnce sije s skoro popolnoma jasnega neba. Morje je mirno, samo lahni in nizki valovi kodričijo zelenomodro planoto. Veter pa nam piha precej hladen naproti...

«Semiramis» je eden izmed tistih štirih parobrodov, ki posredujejo promet med Trstom in Egiptom. «Semiramis» je precej velika. Dolga je 375, široka 44½ angleških črevljev. Lani je praznovala že desetletnico svojega življenja — torej za kraljico vsekakor nežna mladost. Kljub svojim mladim letom je zelo močna, kajti [z] 5000 konjskih močij jo goni dalje. Ravno kar sem zvedel, koliko popotnikov nas je sprejela lepa «Semiramis» pod svojo «streho». V prvem razredu jih je 15, v drugem 21 in v tretjem razredu (v medkrovu) 20.

Jaz se vozim v II. razredu. Imel sem predsodke proti temu razredu, ker sem često slišal, da je nesnažen itd. Moram reči, da so vsi ti predsodki res — predsodki, ker so neutemeljeni. Povsod vlada vzorna snažnost. Kabine so prostorne. Posteli so v moji sobici štiri jako dobre; tovariša pa imam samo dva. Obednica je takisto lepa. Stene so obložene s politiranimi javorjevimi tabletami. Po tleh sicer nimamo perzijskih [preprog] čilimov, pač pa navadne preproge. In, kar je v obednici glavna stvar — hrana je krasna, da, naravnost fina in črezzadostna. V prvem razredu imajo sicer več prostora, več elegancije in komodnosti, pa je tudi občevanje med sopotniki bolj prisiljeno in napeto. Tam pričakujejo, da sedeš k dinéju v črni suknji ali vsaj v modernem smokingu ter z belo

¹ Aškerc je pustil v rókopisu na tem mestu vrzel. Bržčas se, ko je dnevnik pisal, ni točno spomnil, kje je Semiramis kraljevala.

kravato. Pri nas vsega tega ni treba. Pa se vozi tudi v II. razredu sama inteligenca, ki pa noče denarja tratiti po nepotrebnem.

Naša «Semiramis» je malko zakesnila na svojem izletu. Ker je po noči od 28. februarja do 1. marca neusmiljeno deževalo, niso mogli blaga o pravem času naložiti. In tako smo se dne 1. marca namesto ob 11½ dopoldne, odpeljali [še] iz Trsta šele ob 5½ popoldne.

Težke zaboje, napolnjene z bogve kako robo, so dvigali železni avtomatični «žrjavi» z nabrežja na našo ladjo ter jih varno spuščali v magazine. Govoril sem z nakladalci, med katerimi so bili Hrvati, Italijani in tudi Slovenci. Prašal sem našega rojaka težaka, koliko dobiva na dan za nakladanje. Rekel mi je, da 5 kron za delo od 7. ure zjutraj do 5. zvečer. Moža je veselilo, da sem ga nagovoril pa mi je segel za slovo še v roko ter mi želel «srečno pot!» ...

«Semiramis» je bila zasidrana v novi luki med drugimi mnogostevilnimi tovariši in tovarišicami, tako da se ni mogla sama izmotati iz gneče, nego jo je pritlikavi vlačnik «Pluto» potegnil «za roko» na plan, kjer se je mogla potem sama obrniti kot ponosna orientalska kraljica. Kavalir «Pluto» jo je izpustil, zapiskal ji v slovo prav v visokem falzetu ter se spoštljivo oddaljil. Od druge strani pa je priletel k nam še manjši parnik ter se približal k dvigalni lestvi (fallreep) naše ladje. S parnika je stopil na naš krov uradnik «Lloydov» in izginil z nekakimi kasetami in papirji. Kmalu je opravil v kapitanovi pisarni, skočil spet na svoj parni «avtomobil» ter odrinil proti nabrežju. Naša Semiramis je zatulila z groznim basom lepemu Trstu svoj zadnji pozdrav na tej vožnji ter veličastno od[kurila]plavala mimo mola San Carlo, na katerem gleda pisana množica Tržačanov in Tržačank naš odhod.

Pada mrak. V dalji se svetlikajo luči tržaškega pristana, kakor bi se oziralo za nami tisoč očíj. Ali te luči polagoma izginjajo v sivem mraku. Na vzhodu gorijo ob istrski obali tu pa tam svetilniki, ti zanesljivi kažipoti in svarilci vsem mornarjem. Mi pa plavamo dalje in dalje. Stojim na palubi in gledam v temini svetlikajoče se valove ter poslušam njih čudovito šumenje. Hladen veter piha od nekod. Na ustih vseh sopotnikov trepeče skoro samo eno vprašanje: Kakšno vreme bomo imeli na štiridnevni vožnji?

Noč, hladna marčeva noč (nas) je objela v svoj plašč, po katerem plamení na milijarde zvezd. Kako čisto in svetlo gledajo na nas te naše ljube znanke z jasnega nebá! In srebrni mesečev srp se mi dozdeva tukaj na morju svetlejši nego na suhem.

Morje pa šumi in šumi. To morje nas ima sedaj tako rekoč popolnoma v svoji oblasti. Nič pa tudi ni krasnejšega, nič veličastnejšega ko to skrivnostno morje!

Stojim na palubi in zrem v daljo. Bodi že naša vožnja kakršnakoli, [bodi] naj pride vihar, ki bode metal našo ponosno »Semiramido« po morskih valovih, moja fantazija že vidi tam daleč na jugu bajevito deželo faraonov...

Dne 3. marca.

Vso sinjo Adrijo smo prebrodili do Brindisija ob najlepšem vremenu. V Brindisi smo prispeli sinoč ob 6½. Parobrod je pristal tik ob nabrežju. Mudili smo se samo eno uro, ker [smo oddali] je sprejela »Semiramis« samo pošto za Egipt in za ves vztok (Indijo, Kitaj in Japan). Potnik je vstopil samo jeden.

Po večerji sedimo še dolgo časa na palubi in uživamo krasno pomorsko noč, dokler nas ne prežene hladen veter v kadilnico in v kabine.

Danes sem vstal že ob polušestih ter hotel vživati solnčni vzhod, ali na vzhodu so se bili nakopičili črni oblaki, skozi katere se je svital dan, ali solnca samega nisem videl.

Ali s palube kak nov razgled! Skoz morsko ožino Otrantovsko smo prišli že v Sredozemsko morje! Nepregledna planota se razširja kroginkrog. Črez dobro uro pa se začne črneti na [zapadu] vztoku nekaj temnega — to je otok Krf.

In kmalu za Krfom zagledamo na isti [jugu na zapadu] strani [Kefalonijo] Itako, gol, kraševit otok, po katerem zapazimo le v neki luki gozdove, travnike, njive, sploh kultiviran svet, kakršnega je gotovo še več v notranjem delu otoka. O, Itaka! Kdo te ne pozna? Saj si domovina »božanskega svinjarja« — *δῖος σὺβότῳ* — Odiseja in njegove lepe žene, zveste mu Penelope! Oh, kako so nam razlagali v gimnaziji krasne aoriste Homerjevega jezika! Kako gladko smo znali skandirati heksametre, ki opevajo povrnitev Odiseja na Itako! Včasih se je spozabil naš profesor, da nam je poleg [pravil] svete slovnice omenil tudi kaj o estetiških lepotah klasičnega Homerjevega eposa. Da, še prirodne čare Odisejeve domovine nam je slavil naš jezični mentor, čeprav on sam še nikoli ni videl tiste Itake, ker si ni upal dalje po svetu [kakor] nego iz svoje sobe do gimnazije. Sedaj pa gledam sam svojo Itako iz mladih let in ko upiram oči tja-le po zelenih rebréh in pašnikih, se mi dozdeva, da vidim junaka Odiseja, naslonjenega ob pastirsko palico in zročega semkaj na morje. „*θάλασσα, θάλασσα!*“ uka vesel. Pred njim [se] mulijo travo zvitorepe svinje. Tam-le zadi na sedlu stoji majhna zidana hiša. Ali ni to morda njegov dom? In ženska, ki je ravnokar stopila na prag, ali ni to lepa

Penelopa, ki pripravlja kosilo? In kodrolasi dečko, ki se drži svoje matere za predpasnik, ali ni to Telemah?

«Semiramis» plava naglo mimo Itake in jaz gledam pred seboj klasično grško poezijo izza mladih let. In vidim, da ta poezija ni še izginila iz moje duše, ker poezija je večna. In zato bode tudi Odisej [živel] s svojo Penelopo, s svojim Telemahom, s svojimi tovariši in s svojimi svinjami živel, dokler bo živela na svetu čuteča človeška duša...

«Semiramis» pa plava dalje proti jugu med jonskim otočjem po takozvanem jonskem morju. Na zapadu raste iz morja veliki otok Kefalonija. Celo uro se vozimo že mimo in še ga ni konca! Ko bi že bil lepo z gozdom obrasel, pa je skoro gol, pust, da je žalostno gledati ga od te strani. Pač, sedaj-le vidim tudi kultiviran svet, njive, travnike in menda so vmes tudi vinogradi. Globoka zareza, nekaka skalnata soteska zije tam-le v morje. Solnce obseva rudeče skalovje. Bržčas se izteka iz tiste soteske tudi kaka reka. Niti z daljnogledom ne morem razložiti.

Na vzhodu se vidi v sivi megli silhueta peloponeškega obrežja.

3/3 06*

Morje je mirno. Z juga prihaja že toplejša sapa, tako je čisto prijetno sedeti na palubi in gledati, gledati tja na svinčeno-barvasto plan, po kateri reže svoje penaste brazde neprenehoma ponosna naša «Semiramis».

Na zapadu se prikaže zopet nov otok — Zante ali Zakynthos. Italijani pravijo: «Zante il fiore del Levante». Mi s parobroda seveda ne moremo videti vseh lepot tega otoka niti jih dostojno oceniti. Otok je velik in močno razčlenkan, tako da ima veliko luk. Sedaj-le vidimo celo glavno mesto Zante, ležeče ob prostornem zalivu. Pravijo nam sopotniki, da je mesto čedno in da šteje okoli 15.000 [ljudi] prebivalcev.

Na vztoku vidimo peloponeško obrežje. Najzanimivejše mesto na tej strani, ki ga vidimo, je pač Navarin, kjer je leta 1827. združeno rusko, francosko in angleško brodovje porazilo turško...

Naša «Semiramis» se oddaljuje od Grecije in plava v odprto morje.

Kmalu smo popolnoma osamljeni sredi veličastne mokre ravní. Z juga piha še zmerom oster veter. Solčni žarki prodirajo skoz redke oblake. Morje šumi okoli nas. Mi pa sedimo na palubi in kadimo cigarete in se pomenkujemo o tem in onem. [Toda] Ali često se nam utrga beseda. Kako tudi ne? Skoro je greh, govoriti

* Pripisano na levem robu s svinčnikom.

ob takem veličastnem prizoru. Ni treba, da je človek lirik, pesnik. Mislim, da mora pač vsak globočji človek [čutiti] priti na ladji sredi neskončnega morja v neko posebno ubranost, ki jo je težko definirati. To se da le čutiti. Pojem večnosti bi menda še določneje izražal to ubranost.

In vendar nismo zmerom samí. Tam-le z juga prihaja velik parobrod, morebiti večji [ko] nego je naš. Čimdalje bolj plastično se riše njegovo truplo na morski planoti. Črn dim se mu vije v dolgem repu iz dimnika. Neznanec pa se spet oddaljuje od nas proti zapadu. Ne bomo se srečali. Naša «Semiramis» ga ne pozdravi, češ, da ni avstrijski. Sedaj vidimo samo še jambore na obzorju — in izginil nam je.

In zopet se prikažeta dva parnika na obzorju. Ta dva pa smo došli, kajti naša «Semiramis» vozi razmerno naglo, t. j. 15 morskih milj na uro.

Solnce se je osvobodilo oblakov in sije v vsej svoji slavi na nas. Poleg mene sedi Arabec Abd Osman Sulejman, mož kakih 40 let. Oblečen je čisto po evropsko in govori gladko — nemščino s severnim akcentom. Študiral (je) v Stuttgartu, je protestant in je prefekt v neki sirotišnici v Jeruzalemu, kjer je tudi rojen. Meni nasproti stoji ob ograji velik, elegantno oblečen gospod srednje starosti. Govori severno nemščino pa tudi — ruščino. Mislil sem, da je kak trgovec, pa mi je ravnokar zaupal, da je evangelijski pastor nekje iz Livlandije.

Jako zanimiva družina sedi tam-le na klopi nedaleč od nas: [oče] on in ona, že precej priletna, dve hčeri in sin. Stari je govoril davi z menoj nemško, sin stanuje z menoj v kabini. Sedaj pa govorijo vsi med seboj — arabski. Ti ljudje so Nizozemci. Hčeri sta rojeni v Palestini. Oče je pastor in sin je učitelj angleškega jezika nekje v Levanti. Pisana družba in babilonska zmes jezikov.

Velika uganka mi je dama, ki sedi v platnenem naslonjaču ob kajuti. Ves dan ima zavito glavo v belo tančico, poseda na palubi in čita. To vem, da stanuje v našem razredu in vendar ne pride nikoli v obednico. Bog ve, od česa živi. Ali uživa samo morski zrak? Mogoče, ker je suha ko kaka Angličanka. Na jadranskem morju sva spregovorila par besed — v hrvaškem jeziku in [rekla] pravila mi je, da je doma iz Zadra. Ima fino rezan profil, pa utegne biti bolna. Potuje v Kairo. Sedaj ji že dva dni «dvori» neki agent, s katerim se pomenkujeta italijanski. Uganka!

4. marca.

Noč je minula mirno. Danes sem vstal že ob šestih in se popel na palubo, da vidim vzhod solnca. Ali prišel sem prepozno! Solnce je vstalo poprej nego jaz.

Najlepši dan, kakršnega si sploh moremo misliti! Pa še marca, ko lepo vreme na morju ni ravno »na dnevnem redu».

Kak razgled! Okrog in okrog samo morje, ki se sveti pod solnčnimi žarki, da je prava divota. O, *θάλασσα, θάλασσα!* Nad nami modro nebo, po katerem se podijo redki beli oblaki. Solnce se dviga čedalje više. Veter piha z juga topleje. Sedaj plavamo približno v širini Tunisa. Dozdeva se, kakor da naša lepa »Semi-ramis« sama čuti ves čar južne pomladi, ker tako ponosno reže zelenomodro plan, da ti srce poskakuje v prsih.

In danes je vrhutega nedelja. Po zajtrku prikobacajo najhujši zaspanci na palubo, se sprehajajo, zaviti v haveloke, s popotnimi čepicami na glavi in s cigaretami v ustih.

Hej, kaka prelest taka-le morska vožnja! O, vi nesrečni ljudje, ki hodite zdaj tam (po) prašnih ali blatnih cestah in ulicah! O, kaka krvava proza je vožnja v naj[h]naglejšem ekspresu proti naši morski vožnji!

Obeta se nam prekrasen dan. Skoro škoda, da dospemo že jutri okoli poludneva v Aleksandrijo.

Ravnokar sem se seznanil na palubi I. razreda s češko družbo. V našem oddelku potuje češki poštni uradnik, ki je premeščen k avstrijski pošti v — Jeruzalem, in ta Čeh je bogvekakoli našel svoje rojake iz Prage. Predstavim vam jih jutri, ker pojdemo skupaj v Kairo.

Ravno, ko sem mislil končati svoj današnji dnevnik, pride me stari Nizozemec, ki je tudi evangelijski pastor — član angleške episkopalne cerkve — povabit na službo božjo v obednico. Ker so se tudi drugi nekateri gostje odzvali povabilu in ker sem s starcem često občeval na poti, mu nisem mogel že iz vljudnosti odreči.

Stopim torej v salon, kjer so že sedeli gospodje in dame. Stari pastor vzame nemški evangelij in razloži v obliki precej suhoparne homilije pomen evangelija o Kristusovem postu v puščavi in o njegovih skušnjavah. Mož je lomil trdo nemščino in govoril v pretrganih stavkih kakor govori kak star pridigar vaškim ovčicam. Satan njemu ni bil simbol notranjih napastij, nego resnično, realno bitje, ki človeka napada od zunaj.

Ko je dokončal stari Holandec svojo eksegezo, vstane nemško-ruski pastor in govori kako četrť ure v lepi nemščini, oziraje se samo mimogredé na nedeljsko perikopo, jako praktično in aktualno o našem potovanju v Egipt, primerjaje človeško življenje vožnji po morju. Govor ni imel čisto nič konfesionalnega na sebi in bi ga bil lahko poslušal človek kakršnesibodi vere. Ta pastor iz Livlandije se mi je zdel čisto moderno misleč človek. Hudič

njemu gotovo ni kosmato strašilo z rogmi in repom ali kak Mefistofeles, nego mu (je) človeška strast, neukročeno nagnenje k «zlemu», to je k takemu dejanju, ki škodi našemu ali našega bližnjega sreči na tem svetu ter nasprotuje moralnim načelom izobraženega človeka sploh...

Služba božja je bila končana z govorom ruskega pastorja. Na, (nisem) mislil, da bom moral prisostvovati iz same kurtoazije protestantovski službi božji sredi oceana!

Ko stopimo na palubo, plavala je mimo nas ravno Lloydova ladja «Habsburg» nazaj v Trst. Pozdravili smo jo oficialno z zastavo na zadnjem koncu «Semiramide» in z mahanjem z robci. Popotniki s «Habsburge» so nam odzdravili na isti način.

Po kosilu sedimo na palubi. Solnce pripeka že precej po afrikanško. Morje se ziblje le lahno. Čudovita vožnja, da si lepše ne moremo želeti!

Sedimo do večerje in se pomenkujemo s Čehi ter delamo načrte za jutrnji dan, kajti jutri dopoldne stopimo prvikrat na obalo črnega dela sveta...

Vladimir Levstik: Hilarij Pernat

(Nadaljevanje.)

Vse ogibanje je bilo zaman. Naj je delal še take ovinke, Nákrtočka ga je prestregla, kakor kuga prestreže ti-stega, kdor ji hoče uiti. Stala je kje in ga je gledala ali pa mu je prišla naproti z očmi polnimi boleznega začudenja in trpke pritožbe: le kako moreš biti tak z menoj? — «Onkel Hilarius, počakajte malo... Onkel Hilarius, slišite?... Oh, Jezus ti moj!...»

In na dnu, na dnu oči in glasu in mučeniškega izraza njenih črt se je svetlikala zelenkasta zloba:

«Zakaj bežiš, ti smešni, bedasti starec? Ne nadejaj se, da bi mi odnesel pete. Jaz, Blanka Nákrtočka, sem že razpostavila svoje mreže. Vse mesto je z menoj. Vsi hočejo, kar jaz hočem; prej ali slej, kmalu ali pozno se ukloniš tudi ti... Neizprosna sem in bolj neizbežna od smrti!»

Nekega dne ga je ustavila Alisa sredi trga. Prijela ga je za suknjo, obesila se nanj ter zažvrgolela s spakljivo laskavostjo:

«Striček? Ali ste res hudi na mamó, ljubi, dobri onkel Hilarius?... Saj ni mogoče, ne-ne-ne! Ubožica si bo oči izjokala zaradi vas... Tako pošteno je mislila, so uneigennützig, le vi ste jo nápak razumeli! Jelite da smeva še priti v vas, die arme Mama in jaz, vaša Alisa?...»

Onkel Hilarius se je hladno izvil rokam »svoje» Alise.

«Tvoja mati je sumničila pošteno dekle, ki se žrtvuje zame kakor hči za rodnega očeta. Zapodil sem jo. Lopov bi bil, če bi ravnal drugače!»

«Bodite grossmütig, Onkel Hilarius!» je zahlipala devica v srpanu. «Karkoli je pogrešila mama, je pogrešila iz ljubezni do vas...»

«Poznam to ljubezen. Hvala lepa!»

«Odpustite ji!»

«Jaz nisem tisti, ki je bil nizkotno obrekovan,» jo je zavrnil starec. «Naj ji Stana odpusti, če ji more! Kadar vaju bo ona pogrešala, bodo moja vrata na stežaj odprta za vaju.»

«Striček!» Gospodična pl. Nagerthova je lovila sapo, da bi ponovila naskok. «Tako zelo naju hočete ponižati? Mama, pravite, naj prosi — Mein Gott! Eine geborene Rubatutti in vdova po —»

«Salvatorju, vem, po majorju!» Profesor je udaril v kratek, neusmiljen smeh. «Nu, kaj za to? Čim imenitnejši je človek, tem bolj ga časti popravljena krivica. Ne vem, zakaj naj bi se kdo sramoval poljubiti Stani roko.»

Okamenelo od groze nad to domnevo jo je pustil sredi trga in je šel svojo pot. Čez mesec dni — in ko jo je zavrnil, vsak mesec, da, vsak teden, malone pri slehernem srečanju od tistih dob — je Blanka sama poizkusila svojo srečo. Toda odgovor strička Hilarija je bil vselej enak:

«Stano prosi odpuščanja! Poklekni prednjo, povzdigni roke in prosi...»

In da bi bil čisto varen, je obenem zabičeval rejenki, da bo »na vekomaj vsega konec» med njima, ako se Nákrtočka res poniža in ako ji Stana res odpusti.

V trenutkih duševne čilosti se je smejal samemu sebi: povsod na svetu, kakor je velik in širok, silijo neučakani dediči v stare, sivolase stričke in hlepijo po njihovem denarju. Ali je bilo treba, da je zaradi tega izgubljal ravnotežje? Vzlic Blankinim željam in nakanam je bil sam svoj gospodar. Toda časih, kadar so se ga lotili njeni zavezniki, ga je prevzel neznosni občutek, da gledajo nanj kakor na plen: da so se spustili za njim kakor psi za jelenom — ali pa, da so ga obstopili kakor volkovi bolnega tovariša in čakajo, da bi ga požrli. Hilarij Pernat je čutil v tem okoljenju in tej strnjeni vsiljivosti sramotno zanikanje svojega bitja. Vsa njegova življenjska strast se je uprla, kadar ga je objelo to. Bilo je kakor užaljenost in obup, kakor tesnoba in panični strah človeka, ki gre o polnoči sam po gozdu in se zdrzuje v črni temi: tam, evo, tam stoji ... in izteza kremplje po meni!...

V takih minutah se mu je zdelo, da ni prav nič čudnega, ako človek zblazni. Še pozneje, ko se je zdavnaj ukrotil, so mu ostavljale v duši nekaj morečega in odurnega. In kadar je bil spet sam s seboj v trdnem zavetju svoje hiše in je premišljeval o vsem tem, čuteč okoli sebe Stano, njeno skrbečo vdanost in tiho snovanje njenih rok — o, kako hvaležen je bil, da ima njo in svoje koprnenje po sinu!

XIII.

Tako se je neopazno začelo poletje 1918, tisto čudno poletje, poslednje v vojni in poslednje v Avstriji. Kakor je življenje poginjajoče monarhije komaj še utripalo, tako je minevalo vse ostalo, politika, vsakdanji posli in celo dogodki na bojiščih, v nekakšni dremotični poluresničnosti; samo življenje prirode se je zlatilo v bujno zrelost, kakor da ni ne vojne, ne umiranja, ne gorja in bede, kakor da se nihče več ničesar ne boji in nihče o ničemer ne premišljuje. Bilo je poletje, kakršna so bila poletja tisoč let pred svetovno katastrofo in kakršna bodo tisoč let po njej...

Na oko se je zdelo vse tako navajeno gorja, tako vdano in trudno. Če bi bil tiste dni prišel v naše mesto tujec iz daljne dežele, iz take, ki je leto 1914. ni bilo potegnilo v krvavi vrtinec, bi bil gotovo mislil, da so se tu sprijaznili s sedanostjo in ne ugibljejo več o tem, ali bo še kdaj drugače. Niti pogled na vojne transporte, na kosmato in zagorelo soldatesko, ki se je gnetla po železniških postajah, in na votlooko lakoto, ki je zevala vate ob slehernem koraku, ne bi bil izpremenil tega dojma. In vendar je bilo to mirno, vdano lice samo še krinka, za katero se je tajil resnični obraz stvari. Za tem pokojem je hropla boleost po osveti; pod to gladino so kipele vrtoglave strasti in donebesna pričakovanja; sredi te tišine so se, vsak dan bolj jezno in bolj grozeče, oglašali prvi sunki viharja, ki je čez nekaj mesecev izpremenil obličje sveta. Vzlic svoji varljivi dremotici in dozdevni vdanosti v usodo je tudi naše pozabljeno mestece vedelo, da se bliža veliki konec. Treba je bilo samo odpreti oči, pa si videl, kako že lovi sapo, da bi zagnalo vrisk odrešenja!

Bile so res da tudi izjeme. Bili so ljudje, ki so prizanesljivo majali z glavami ali pa so se ti celo grohotali v obraz, če si vpričo njih govoril o polomu Avstrije, o miru in o Jugoslaviji. Konec vojne? Kje neki! Vsaj še tri leta, nu, vsaj še dve. A poznalo se jim je, da bi najrajši rekli: deset ali dvajset...

Eden teh je bil Jean Bellé. Ne, on se ni mogel pritožiti zastran vojne. Posli, pri katerih se je patriotska zasluga skladno družila

z visokimi procenti, mu niso dajali časa, da bi filozofiral o njej. Jean Bellé je služil Avstriji kakor tisoči uglednih ljudi. Nabavljaj in dobavljaj, oskrboval in upravljal je vse, kar si je mogel človek misliti; kupčeval je z vsem, kar si mogel kupiti, z vsem, česar nisi mogel kupiti, in celo z večino tistega, česar vobče ni bilo. Njegova trgovina je bila poslovno srce vesoljne okolice; sokovi vsega kraja so po neštetihi žilah in žilicah pritekali vanjo, čistili se v njej in odtekali primerno razredčeni na vse strani, noseč ljudem možnost življenja — v kolikor ni ta možnost nasprotovala vrhovnemu smotru, to je, prospetu in obogatitju Jeana Belléa. In tak človek naj bi bil verjel, da se izpreminja zlata njiva v strnišče?

Obogatel je bil tako zelo, da so naši meščani v svojem podedovanem malikovalstvu do denarja malone poklekali pred njim. Vsem na obeh se je izpreminjal v božanstvo; ako je stal na pragu svoje štacune, je bil videti svet in vsemogočen kakor Vicilopohtli starih Aztekov, ki se je vsak dan bolj rdeče svetil od ljudske krvi. Govoril je samo še z viška, oblastno sopihaje in veličanstveno spuščaje besede z ustnic, kakor bi pljuval peške; in kadar je oznanil kaj važnega, se mu je vzbočil trebuh više od podbradka. Gospa Belečka, Olgi, Mili in ostala «familija» so se ravnali po njegovem zgledu. Bogupodobnosti ni bilo konca ne kraja in zli jeziki so trdili, «da ni več moči govoriti s temi ljudmi».

Bil je pa vsako leto dan, ko se je Beletova rodbina s poglavarjem na čelu spustila iz svojih nebes. Ta dan je bil god Jeana Belléa. Čeprav se je zdel letos Olimp spet znatno višji nego lani, so vendar tudi to pot pogrnlili mizo za vse sorodstvo. Ne samo strici in tete, bratranci in sestrične po gospodarjevi plati, ne samo vdova in hči po viteškem Salvatorju, ampak celo bedni Karel Plešivic in njegova soproga Mimi so sedeli v obednici ter jedli in pili, slaveč gostiteljeve vrline. Ogromen šopek je cvel sredi nagrmljenih jestvin; rac in piščancev so bili pobili za žana kakor Janezov za cesarja. «Familija» se je skrivaj drezala s komolci in ščipala z očmi, kažoč drug drugemu «sestradance», kako so tiščali glave v jedačo in mleli s čeljustmi. Razgovor je dremal; kdorkoli je obrnil jezik, je pel gospodarjevo slavo.

«Bog vas živi, visoko čislani godovnik!» je z jokavim, molitvenim glasom napil Plešivic, mežikaje v dvignjeni kozarec. «Bog vas živi še mnogo let na slavo in čast vsega našega mesta, na radost vseh prijateljev in znancev, posebno pa še na radost najino in najinih otročičev, ki jih» — glas mu je podrhtel — «tako rekoč obsipate z dobrotami!...»

«Bog živi!» je z ostalimi vred pritegnila uboga Mimi, omamljena od sitosti in prevzeta do solz, čeprav bi se bila v kakem drugem trenutku grenko spomnila ponižanj, s katerimi so bile združene Beletove dobrote.

«Bog živi!» je rekel tudi godovnik sam. Vsi so trčili in pili. Nato so prinesli torte; glave so se iznova pobesile na krožnike in «familija» se je spet suvala s komolci. Žanov bratranec, brkat usnjar iz sosednjega trga, je povedal okrogel dovtip; smejali so se vsi, ne izvzemši Blanke in Alise. Ljutomerčan je neprestano curljal v kozarce. Ko je slavljenec v tretje rignil, so nekateri razumeli, da je gostije konec, in so stokaje porinili krožnike od sebe. Med moškimi se je razplel pogovor o vojnih kupčijah, gospa Fini se je v praznični ljudomilosti zanimala za Plešivkin letošnji porod. Vse bi bilo prekrasno, da ni zlezla usnjarju pijača v glavo.

«Saj res,» je zahreščal s svojim raskavim basom. «Saj res: kaj pa dela učeni gospod, vaš profesor ali kako ga onegavite? Že drugo leto ga ne vidim na ta imenitni god. Ali ga mar niste povabili?»

Jean Bellé in gospa Fini sta poškrlatela in jezno pogledala tja, kjer bi bil moral sedeti Hilarij Pernat. Vsa dobra volja ju je minila. Striček Hilarij je bil namreč letos odkrito povedal, zakaj ga ne bo.

«Prav žal,» je rekel Žanu, ko je ta silil vanj, «prav žal mi je! Da se ti gostiš, jih mora tisoč gladovati, sam veš, kako in zakaj... Pernati nismo te sorte ljudje. Verižniška pečenka bi nam predrla želodec.» Tako je dejal in je vtaknil nos v načrt solunske fronte, kakor da se je Žan pogreznil z vso svojo glorio vred.

Spomin na to ponižanje je zdaj iznova stisnil Beleta za grlo. Dolgo ni mogel spraviti besede iz sebe. Blanka pl. Nagerthova in njena hči sta se zlobno spogledali.

«Pa ne da bi mu bili naši krogi premalo odlični?» je uganil usnjar. «Gospodski človek je, v Parizu je bil, ogiblje se skromnih ljudi?» Togota mu je udarila v glavo. «Prav, prav, le naj ne hodi med nas, nihče ne bo jokal... Arrristokrrrat! Ali mu jih nabrenkam, če ga kedaj dobim v pesti!»

Vsi gostje so ogorčeno gledali tja, kjer bi bil sedel profesor, če bi bil prišel. Jean Bellé pa je vendar že mahnil z roko.

«Ni da bi govoril!» je dejal, puhaje skozi nosnice. «Profesor ali ne profesor, Pernat ali ne Pernat, osel je in še hudoben povrh. Vsi vemo, kako je, če postane osel hudoben!»

Trafikantka se je drobno namuznila.

«Naš dragi Žan,» je pocedila skozi dolge zobe, «naš dragi Žan se izraža, hm, zelo sočno... Aber man kann nicht sagen, da ne bi bilo prav nič res.»

Žan jo je posmehljivo ošinil z očmi. Jezen je bil na ves svet in predrzno se mu je zdelo od «take beračice», da vtika svoj jezik v njegova vzvišena mnenja. Že se je hotel znesti nad njo, ko je bratranec spet povzdignil glas.

«Osel ali ne osel, hudoben ali ne hudoben,» je rekel mrda je z obrazom, «kdo bi gledal na take postranske stvari! Glavno je to, da je petičen in star. Slabo kaže, Žan, če se dedec na stara leta ogiblje sorodnikov.»

Nákrtovka se je čutila zapostavljeno, ker je omenil samo Žana. Ni si mogla kaj, da ne bi opozorila nase.

«Slabo kaže, jawohl,» je pritrdila, bolestno kimaje z glavo. «Onkel Hilarius se čudno vede proti nam. Očividno ga hujskajo osebe, ki... nun ja... A saj še ni aller Tage Abend. Nazadnje bo vendarle moral misliti na nas.»

Vse to je rekla samo zato, da je slastno poudarila besedi «nam» in »nas«. Jean Bellé se je držal kakor puran. Toda nevihta bi se bila še kako razgnala, da ni tudi Mimi zasrbelo na jeziku.

«Da,» je zategnila z mučeniškim glasom, «na koga pa naj misli, če ne na nas? Najbližji smo mu, ali ne? In potrebni smo tudi.»

Gospa Fini se je nekam zavzeto ozrla nanjo. Slavljeneč je hrupno prestavil noge in jel odpirati usta. A tudi Karel Plešivic, ki je od vina izgubljal pamet, jih je odprl še prej.

«Potrebni,» je pobral ženino besedo, «potrebni, in še kako, o joj! Gospod striček ne more biti tako brez srca, da se ne bi usmilil mojih otroci — —»

V tem trenutku je zagnal Jean Bellé divji smeh. Planil je izza mize, da se je stol prevrnil za njim, in je obstal sredi obednice, lomeč roke na trebuhu.

«Ho, ho, tvojih otročičev! Profesor ni dovolj bogat, da bi jih napasel, kolikor jih je! Nu, koliko jih pa imaš — vseh, mislim, s postranskimi vred? ... Kakopak, s postranskimi! Ali mar ne vemo, da ti ga je lani mlekarica nosila na prag? Ho, ho, ho! Da, takemu bi se dediščina prilegla. Noč in dan mu roji po glavi — jeli da? Kar nekam zdi se mi, da si na tihem vse sebi namenil: čemu drugim, ko je za tvoj zarod komaj dovolj!»

Ko se je nagrohotal, je popadel Blanko:

«Ti tudi! Nu, nič ne taji, saj je znano, da nimaš druge skrbi... Vse mesto je spravila na noge, da bi ga premoledovala; stopi, kamor hočeš, povsod jo najdeš, kako pritiska nanj; zapodil jo

je, pa ne odneha! Nu, priznaj: ali bi hotela pustiti Karlovim otročičem toliko, kolikor je črnega za tvojimi nohti?... Lažeš, ne bi hotela! Tudi ti si potrebna — o joj, kako strašno!»

Vse njegove skrite zavistne in lakomne misli so bruhale na dan. Iznova je bušil v hohot, ne meneč se ne za potuhnjeno zadrego in očitajoče začudenje Nákrtovih dam, ne za poparjenost Karla Plešivca in uboge Mimi, ki je od sramote lezla pod mizo.

«Otročiči!» je oponašal. «Potrebni smo! Ni še aller Tage Abend — striček bo moral misliti na nas... Če to ni, da bi človek počil! Pa zastran Karla nič ne rečem: pijan je, trezen se ne bi upal gobezdati o tem. On vé, kar je treba vedeti. Toda Blanka: ali se je nabrusila! Odkar je lani prvič pobesil glavo, ji roji dediščina po glavi — mar ne? Priznaj, da v duhu že šteješ tisočake — a? Vse si preračunala, vse razdelila! O, ona vé vse naprej — samo glavnega ne: tega, da denar nerad kane tja, kjer ga je malo — ali pa, kjer ga še nikoli ni bilo! Tega, da sili denar sam od sebe tja, kjer ga je na kupe. Srebrnjaki k zlatnikom, tisočaki k milijonom! To, dragi moji, je ma-te-matika, po kateri se suče svet!»

Nekam razjarjeno je segel na mizo in zvrnil svoj kozarec vase. Vsa družba je bila poparjena. Trafikantka in njena hči sta zeleno bliskali z očmi od obraza do obraza; rdečica onemogle jeze jima je stala v temnih lisah sredi bledih lic. Karel Plešivic se je tresel od poparjenosti in vlekel usta navzdol, kakor da se zdaj-zdaj razjoče. Nesrečna Mimi je že ihtela.

«Nu, Žan, nu — dovolj je!» se je oglasila gospa Fini. «Pusti dediščino. Saj ni kazno, da bi se mudilo.»

Jean Bellé je mrko pogledal okoli sebe. Zazdelo se mu je, da je govoril preveč. Že je zaprl usta in prijel za stol, da bi sedel, ko je Blanka po nespameti iztegnila jezik:

«Krivico mi delaš, Žan — bitteres Unrecht! Nismo zato Nagerthovi in Rubatuttovi, da ne bi vedeli, kaj se spodobi... Morda je kdo drugi tak, da ne ve... A če imaš ti denar, še nimaš pravice, da zaničuješ tiste, ki ga nimajo. To je za naju dve» — smrknila je in glas ji je vztrepetal — «zelo mučno presenečenje... in ... überhaupt...»

Žanova razsodnost je končnoveljavno mrknila. Kaj, takšno ničè se je upalo zavračati njegove besede! Taka «cigararica» ga bo učila milijonarskih manir! Puhnil je, kakor vselej, če je hotel uveljaviti svojo čast in oblast.

«Ueberhaupt — puh!» je dejal kar moči visoko, opotekaje se z glasom in postavo. «Presenečenje ali ne presenečenje, tako je

— puh! ... Če se profesor danes ali jutri odpravi tja, kamor veter ne piha, bodo imeli besedo vsi sorodniki, glavno pa Jean Bellé, puh! Nihče naj ne misli — puh! — da bo špekuliral po svoje. Jean Bellé pozna sredstva in pota, on ima kvarte pripravljene in nitke v rokah — puh! — in bi mu izpodmaknil lestvico, preden bi naštel do desetih, puh! Zakaj, to se ne sme pozabiti: stari Pernat je, kar vse mesto priča, več ko samo neumen — puh! — in njegov testament, kakršnegakoli bi napravil, ne more obveljati pred sodniki, puh! ...»

«Saj tega nihče ne misli, visoko čislani!» se je ojunal Karel Plešivic. «Vsak pozna vaš položaj in vaše zasluge — vsak vé, kaj je spodobno in prav! Ni ga med nami zavrženca, ki bi se drznil — jelite, gospa plemenita, jelite, da ne?»

Blanka ga je pogledala tako strupeno, da mu je beseda zmrznila v grlu. Jean Bellé pa je udaril kakor z loparjem po muhi.

«Kaj se pa to oglašča? ... Tiho bodi, sirota, veseli se, da te ne vidimo; ob tebi se prav gotovo ne bomo spotikali, puh! Še vas se ne bojimo, gospa plemenita — puh! — zakaj mi smo mi ... Ali veš, kdo smo mi? Puh! ... Mi smo Jean Bellé! Mi smo bog! Ustvarili smo vas iz ničesa, vse, kar vas je, in vam dajemo življenje — puh! — s tem, da vas milostno jemljemo na znanje! Puh! ...»

Škandal je bil neutajljiv; celo gospa Fini je sklepala roke. Gostje so drug za drugim uhajali izza mize ter plašno prhali mimo «boga stvarnika», ki je nihal v svoji gloriiji, mereč jih z očmi kakor njegov svetopisemski vzor vsakovrstno golazen. Ni trajalo pet minut, da je ostal sam v paradižu. Med tem, ko so ga spravljali v posteljo, je prišel Hektor, obče spoštovani prepeličar visoko čislane Jeana Belléta, in se je pogostil z ostanki nebeške pojedine. Tak je bil konec godovanja ...

Ko sta se Nákrtovi dami vrnili v trafiko, je dostojanstvo ozmerjanih kneginj mahoma izginilo z njunih obrazov. S solzami, vriščem, psovkami in kletvicami je bruhnala zadrževana togota na dan. Blanka je kakor furija rojila po tesnem «salonu». Še huje od nje pa je razsajala Alisa. Metala se je na tla, vpila, da ne preživi teh ponižanj, preklinjala mater in nepozabnega Salvatorja, češ, da je on kriv njene bede, ter grozila, da pusti vse in pojde na Dunaj in v javno hišo. Materina jeza se je izpremenila v strah; jela jo je objemati, tolažiti jo in obetati skorajšnji preobrat usode.

«Miruj že, ne obupuj!» ji je prigovarjala. «Misli an deine Vorfahren: v grobovih bi se obračali, če bi te videli malodušno ... Ne jokaj, Kind, zanesi se name! Glej, jaz še nisem izgubila po-

guma; borila se bom do skrajnosti. Naj govori dieser Bauer, kar mu drago, Pernatova dediščina še ni oddana in tudi ne bo brez naju dveh! Vse storim zate — tudi tisto, česar ne bi storila za ves svet. Ponižam se pred Stano... Da, ponižam se; prosila jo bom — diese Schlange! — in maščevanje bo um so süsser!...»

«Stano hočeš prositi odpuščanja?» se je stresla hči in porogljivo premerila mater skozi razmršene lase. «Tako globoko bi se zavrgla? Čast bodi Bogu v ime vseh Nagerthov in Rubatuttov!»

«Ponižam se!» je ponavljala Blanka z divjo odločnostjo. «Pre-den se vdam, se ponižam. Der Zweck posvečuje sredstva.»

«Ponižaš se, dobro! Reciva, da ti Stana oprosti — ona tebi, ha, ha, ha! In kaj potlej?»

«Spet bova zahajali v hišo.»

«Zahajali bova v hišo — prekrasno! In bova sedeli pri njem in se hlinili od dne do dne, od tedna do tedna, iz večnosti v večnost, on pa se nama bo muzal, norčeval se iz naju za hrbtom in v obraz?»

«Velika ura pride. Du weisst nicht, česa sem zmožna!»

Alisa pl. Nagerthova se je mrko zagrohotala. A tudi pogled, s katerim je njena mati strmela preko trga, je bil teman kakor hudourni oblak...

Trafika ni bila edini kraj, kjer so si tisti večer lastili stričkovo dediščino. Še Karel Plešivic se je v duhu potezal zanjo. Ko sta prišla z Mimi domov in je ona odjokala ter jela previjati letošnjega dojenčka, je oficijal telebnil na posteljo in zasanjal. Vse to, o čemer so govorili pri Bellétovih, ni bilo tako bedasto, kakor se je zdelo na prvi mah. Skoro hvaležen je bil Žanu, da mu je v pijanosti odprl oči. S svojimi nadutimi besedami je vendarle priznal, da se boji sorodnikov — da se boji celo njega, zaničevanega Plešivca! Mar ni bilo v teh besedah jasno povedano, da bi se Mimi lahko nadejala kakega deleža, če bi se v pravem trenutku pognala zanj? Jean Bellé je vedel, kaj govori; ne bil bi hrulil siromaka, ako mu ne bi zavidal, da bo na dan zapuščin-ske razprave tudi on deležen stričkovih tisočakov! Ta srečni dan ni mogel biti daleč. Neugnano snovanje Blanke Nákrtove, Beletova samogoltna zavist, zanimanje ostalih sorodnikov, vse je kazalo, da je obče mnenje obsodilo starca na smrt. Zakaj ne bi umrl, ko bo s tem osrečenih toliko vrlih ljudi?

«Žena!» je zaklical Karel Plešivic in vzdignil glavo. «Žena, dedovali bomo!»

Mimi se je ozrla nanj s tistim ubitim in hkratu ujedljivim pogledom, ki ga imajo žene lahkomiselnih razuzdancev.

«Bog daj!» je vzdihnila mnogopomembno. «Dolgove bi poplačali.»

«Nu da,» je zagodrnjal soprog. «Ženske mislite najprej na tisto, o čemer je najbolj težko govoriti... Nu da. A striček ni cigan, da bi nam pustil samo za dolgove. Če bo kaj, bo več — veliko več!»

«Kar bo več, pojde po tvojem grlu,» je rekla uboga Mimi s preroško gotovostjo. «In z ženskami zapečaš — kaj vem, kod jih imaš in koliko, brezvestnež! Čudež bo, če ostane otrokom za črevlje in meni za obleko.»

«O Jezus!» Karel Plešivic se je v takih stiskah vselej zatekel k Bogu. «Prav na tvojo obleko sem mislil, prav na otroške črevlje, ti pa — takole! Nič dobrote ni v tebi, nič prizanašanja. Le kaj sem pregrešil, o Kriste, da si me udaril z njo?»

Po tem vzdihu je očitajoče hrknil in spet utonil v svojih sanjarijah. Da, dobro bi bilo. Tako bi se uredilo zastran denarja, ki ga je zadnje čase jemal iz uradne blagajne. Koliko ga je vzel, ni vedel na pamet. Malo ni bilo in Plešivčeva jutra po pijanih nočeh so bila polna groze. Vsak pogled starejšin se mu je zdel obtožujoč, sleherna beseda je razbrzdavala v njegovi glavi mrtvaško kolo predstav o razkrinkanju, sodbi in ječi. Zavest, da je odkritje neizogibno, mu je lajala v prsih kakor hripav pes. Njegovo življenje se je trepetaje lovilo med obupom in med mamili, s katerimi ga je uspaval. Na samomor je mislil vsak dan po stokrat; ker pa je veroval v pekel, si je obenem slikal čudeže, ki bi ga lahko rešili, in vroče zaklinjal Boga, naj jih stori. Dediščina je bila tak čudež — da, bila je boljša in zanesljivejša od vseh tolažilnih prividov, s katerimi se je tešil doslej. Vsi so jo imeli za verjetno, le on se je branil upanja, dokler ga ni Žan z glavo porinil vanj!

Zdaj je seveda popravljaj, kar je bilo zamujenega. Obzorje njegove grešne duše se je v nekaj trenutkih pokrilo z zlatimi gradovi. Že je videl samega sebe, kako skrivaj vrača poneverjeni denar; že je v duhu ponosno stal pred okrajnim glavarjem, zahvaljujoč se za službo; že je rajal, gospod med gospodo, po pravljicnih krajih, kjer imajo dekleta višnjeve sence okoli oči in kjer begajo sloki natakariji z butiljkami v srebrnih čebričkih.

In tako je bilo prav za prav vse v najlepšem redu. Sklenil je, da si privošči predjem na bližnji raj: jutri vzame spet nekaj «na posodo». Ne veliko, o, ne veliko. Samo toliko, da bo čakanje manj pusto...

Misli uboge Mimi so nalikovale njegovim. Bolestna osramočенost, v katero je bila pala iz Beletovih nebes, se je počasi umikala

sanjariji o boljšem, brezskrbnejšem življenju — čeprav si ga Mimi že davno ni umela natanko predstaviti. Nihče ne bi prihajal razsajat za dolžne denarje; otroci bi bili siti, oblečeni in obuti; ona bi hodila po mestu kakor gospa in ljudje bi jo spet spoštovali.

Pri večerni molitvi — zakaj Plešivic je vselej molil, kadar je bil zvečer doma — sta oba kakor v en glas dodala:

«Še očenaš za dober namen...»

Kakšen naj bi bil ta dobri namen, sta bolj čutila nego premislila. Z besedami bi bila rekla takole:

«Očenaš, da bi striček Hilarij kmalu umrl in da bi nam veliko zapustil...»

Predmet vseh teh pobožnih želj pa je bil prav tisto minuto židane volje. Niti malo ni mislil na smrt. Sklanja se nad razgrnjenima zemljevidoma francoskega bojišča in solunske fronte je uvažal Stano v tajnosti višjega vojskovodstva ter napovedoval:

«Še tri mesece... najdelj tri!... In potem — konec! Comprenez-vous, mademoiselle?»

«Oui, mon oncle!» je z nasmeškom odgovarjala Stana.

«Naučil sem te francoščine, a ne tako temeljito, kakor bo Foch naučil Nemce...»

Nekam žalostno mu je pogledala v oči.

«In žrtve, striček?» je rekla z boleznim glasom. «Ubogi ljudje, ki bodo pri tem krvaveli! Nanje mislim in srce mi je kakor kamen težko.»

Hilarij Pernat se je otožno nasmehnil in je položil roko na njene svetle lase.

«Da,» je zamrmral, «zakaj ne najde človek druge poti do miru kakor skozi gorje in kri?»

Pomolčal je in obraz se mu je zmračil. Čez nekaj trenutkov je mahoma dvignil glavo in nadaljeval s strastnim, malone divjim poudarkom:

«To je večno, nerazrešljivo vprašanje. Tudi jaz sem si belil z njim glavo — od kraja. Zdaj pa ne ugibljem več. Zdaj mislim samo še na tole; najdelj čez tri mesece mora biti vojne konec. Čez tri mesece se vrne Milan — ako se vrne! Čez tri mesece zaživimo, o, Bože ti moj, kakor živi ljudje..., zakaj to, doslej — ali je bilo to vobče življenje?...»

Brezumno, brezmejno hrepenenje se je bleščalo v njegovih očeh. Še ko mu je zdavnaj voščila lahko noč in zaprla vrata za seboj — še v svoji sobici, v postelji je z duhom slišala njegov drhteči glas: «Čez tri mesece se vrne Milan... čez tri mesece zaživimo kakor živi ljudje...»

(Dalje prih.)